Nový cintorín Bratislava

1/

Analýza kapacít cintorínov do roku 2050

bams

Identifikačné údaje

Názov	**Štúdia a demografické posúdenie - Nový cintorín v Bratislave**
Dielčia časť	Analýza kapacít cintorínov v Bratislave do roku 2050
Obec	Bratislava
Obstarávateľ	**Marianum - Pohrebníctvo mesta Bratislavy** Šafárikovo námestie 3, 811 02 Bratislava Odborní zástupcovia: Ing. Robert Kováč, MBA - štatutárny zástupca Jozef Tóth - vedúci oddelenia investícií
Hlavný riešiteľ	**bams office s.r.o + Ing. Denisa Halajová PhD.** Adresa ateliéru: Pekařská 44, 602 00 Brno IČO: 117 21 308, DIČ: CZ117 21 308
Autori	**Ing. arch. Blanka Solár** **Ing. arch. Michal Solár**, autorizácia: ČKA 05 272 **Ing. Denisa Halajová PhD.**, autorizácia: KA 0072
Spolupracovníci	Bc. Dorotea Kokošková
Externí konzultanti	Ing. Vilém Jurek - krajinný inžinier a ekológ **Metropolitný inštitút Bratislavy** Sekcia územného plánovania Odborní zástupcovia: Ing. arch. Karin Lexmann - riaditeľka sekcie Ing. arch. Romana Hajduková, PhD. - za zmeny a doplnky Ing. arch. Ľudmila Holíková - za zmeny a doplnky Ing. arch. Viktor Kasala, PhD. - za MÚP Ing. Roman Bečka - za dopravu Mgr. Pavol Orgoník - za demografiu Ing. David Kutnár - za životné prostredie

Obsah

1.1 Úvod a účel analýzy 6
1.2 Súčasné kapacity pohrebísk v Bratislave 6
1.2.1 Prehľad existujúcich cintorínov 6
1.2.2 Využitie a naplnenosť kapacít 7
1.2.3 Prognóza vyčerpania kapacít 8
1.3 Demografické trendy a prognóza potrieb 13
1.3.1 Súčasný stav a úmrtnosť obyvateľstva Bratislavy 13
1.3.2 Prognóza vývoja do roku 2050 14
1.3.3 Regionálne rozdiely v zaťažení 15
1.4 Trendy v pohrebníctve 16
1.4.1 Typy pohrebov a ich priestorové nároky 16
1.4.2 Súčasné globálne premeny pohrebných praktík 32
1.4.3 Súčasné trendy v Bratislave 38
1.4.4 Udržateľnosť a multifunkčnosť pohrebísk 42
1.5 Zhrnutie zistení a analytický záver 44
1.6 Odporúčania pre management cintorínov 47
Zdroje / Bibliografia: 49

Analýza kapacit cintorínov v Bratislave do roku 2050

1.1 Úvod a účel analýzy

Mesto Bratislava sa v súčasnosti potýka s otázkou dlhodobej udržateľnosti kapacít svojich cintorínov. Rastúca populácia (najmä vplyvom migrácie do metropoly), ale najmä starnutie obyvateľstva spôsobí v nasledujúcich desaťročiach nárast počtu úmrtí. Táto analýza sa zaoberá vyhodnotením súčasných kapacít pohrebísk v Bratislave a prognózou ich vyťaženia do roku 2050. Cieľom je identifikovať, ako dlho vystačia existujúce cintoríny, a určiť potrebu ich rozširovania či zriaďovania nových pohrebísk v časovom horizonte do polovice storočia. Správa taktiež zohľadňuje zmeny v preferenciách spôsobov pochovávania (tradičný pohreb do zeme vs. kremácia a nové ekologickejšie metódy) a ich dopad na priestorové nároky. Výstupy analýzy budú slúžiť ako podklad pre strategické rozhodnutia samosprávy v oblasti plánovania cintorínov – napríklad pre výber nových lokalít (uvažuje sa najmä o Jarovciach či Rači) a spôsobu ich navrhovania. Analýza zahŕňa prehľad aktuálnej situácie, demografické trendy, trendy v pohrebníctve a záver s odporúčaniami pre ďalší postup.

(Poznámka k metodike: Pri odhadoch budú využité dostupné štatistiky organizácie Marianum – Pohrebníctvo mesta Bratislavy, demografická prognóza „Bratislava 2050" Metropolitného inštitútu Bratislavy (MIB) a ďalšie zdroje. V modeloch kapacít sa uvažuje s tým, že približne 50 % zosnulých pochovaných do zeme je uložených do už existujúcich hrobových miest – napr. do rodinných hrobiek, čím sa znižuje potreba nových hrobov. Údaje o uvoľňovaní hrobových miest pre neplatenie nájmu nie sú zahrnuté, pretože nie sú známe.)

1.2 Súčasné kapacity pohrebísk v Bratislave

1.2.1 Prehľad existujúcich cintorínov

Mestská organizácia Marianum – Pohrebníctvo mesta Bratislavy v súčasnosti spravuje celkovo 19 cintorínov na území hlavného mesta (Marianum, 2025). Medzi nimi sú tri historické cintoríny (Ondrejský, Mikulášsky a Kozia brána) a takisto dva vojenské cintoríny so špeciálnym štatútom (vojnový pamätník Slavín a vojenský cintorín Petržalka – Kopčany). Zvyšné cintoríny slúžia na bežné pochovávanie – patria medzi nich okrem iných veľké pohrebiská ako Cintorín Slávičie údolie, Martinský cintorín v mestskej časti Ružinov, Cintorín Vrakuňa, Cintorín Petržalka, Cintorín Podunajské Biskupice, Cintorín Rača či Cintorín Lamač atď. Špecifické miesto má bratislavské Krematórium s urnovým hájom (rozptylová a vsypová lúka) v Záhorskej Bystrici, ktoré je jediným krematóriom v Bratislave a zabezpečuje spaľovanie zosnulých a uloženie popola v urnových poliach či kolumbáriách.

Kapacitná štruktúra: Tradičné hrobové miesta (pre kostrové pochovávanie) tvoria dominantu

kapacity pohrebísk, no významný je aj podiel urnových miest – buď vo forme urnových hrobov v zemi, alebo v kolumbáriách (urnové steny). Na niektorých cintorínoch sú aj hrobky krypty. Napríklad najväčší bratislavský cintorín Slávičie údolie má vyše 26-tisíc evidovaných hrobových a urnových miest; podobne Martinský cintorín a Vrakuňa majú po cca 16–17 tisíc (Marianum 2025). Krematórium (urnový háj) eviduje vyše 13-tisíc miest (Marianum 2025), ktoré sú takmer výhradne urnového charakteru. Menšie sídliskové a prímestské cintoríny (Rača, Lamač, Podunajské Biskupice, Devín, atď.) disponujú rádovo stovkami až jednotkami tisíc miest.

Mnohé staršie cintoríny v historických častiach mesta (Ondrejský, Mikulášsky, Kozia brána) sú už uzavreté pre nové pohreby (okrem ukladania urien do existujúcich hrobov) a plnia skôr pietno-historickú funkciu. Hlavnými funkčnými pohrebiskami sú preto väčšie novšie cintoríny na okrajoch mesta (Vrakuňa, Petržalka, Lamač, Devínska Nová Ves, atď.) a rozsiahle centrálne cintoríny Slávičie údolie a Martinský cintorín.

Zdroj čísiel: podklad „Kapacita cintorínov k 13.06.2025.xlsx (Marianum, 2025)

1.2.2 Využitie a naplnenosť kapacít

Aktuálne voľné kapacity (stav k júni 2025, bez rozlíšenia cintorínov) predstavujú zhruba 4 726 voľných hrobových miest a 2 502 voľných urnových miest na všetkých 19 cintorínoch spolu, z celkových 89 537 miest v súčasnej evidencii (t.j. spolu okolo 7 228 voľných pozícií).

Táto voľná kapacita je však nerovnomerne rozložená, dle stavu kapacit k máju tohto roku (Marianum, 2025). Podľa špecifického rozloženia voľných hrobových a urnových miest niektoré cintoríny (napr. Slávičie údolie, Vrakuňa, Martinský cintorín či urnový háj krematória, Petržalka) ešte disponujú stovkami až jednotkami tisícok voľných miest, kým iné sú prakticky plné a nové hroby sa na nich dajú získať len uvoľnením neplatených hrobov, alebo v rámci rodinných hrobiek - napr. Lamač, Rača, Vajnory, Dúbravka, Karlova ves aj. Na najväčšom cintoríne Slávičie údolie bolo voľných 2668 miest , kým vo Vrakuni 672. Martinský cintorín mal voľnú kapacitu okolo 744 miest a Petržalský cintorín 420 miest. V urnovom háji krematória bolo voľných cca 1774 miest (väčšinou vo forme neobsadených urnových schránok v kolumbáriách alebo voľných pozícií v urnových poliach). Tieto údaje ilustrujú, že najkritickejšie sú voľné hrobové kapacity v tradičných cintorínoch v starších častiach mesta (Ondrejský cintorín, Mikulášsky, Kozia brána atď.), zatiaľ čo na relatívne novších sídliskových cintorínoch ešte istá rezerva zostáva.

(Poznámka: Okrem vyššie uvedených 7 228 aktuálne voľných miest existovalo podľa Marianum k 29.01.2025 aj ďalších cca 3 353 miest (cca 3,74 % kapacity) čo sú hroby neplatičov vo výpovednej lehote, prípadne opustené hroby, ktoré však zatiaľ nie je možné považovať za dostupné – nájomné zmluvy na nich môžu byť obnovené. Presný stav k júlu r. 2025 nie je známy. (Neplatiči pre porovnanie predstavovali v roku 2021 asi 5 366 miest (6 % kapacity), z čoho 54 % boli hrobové miesta a 46 % urnové. (Marianum, 2022)) Až po právnom uvoľnení týchto hrobov by ich bolo možné znovu prideliť novým zosnulým. V analýze s nimi ako s voľnými radšej neuvažujeme, keďže ide o kapacity s neistou dostupnosťou. Je však možné na nich nahliadať ako na neistý bonus v rámci budúceho pokrytia dopytu.)

Z uvedených čísel je zrejmé, že rezervná kapacita je veľmi obmedzená – voľné miesta (7 228) predstavujú len okolo 8 % všetkých kapacít. Pre lepšiu ilustráciu: ak by sa nevytvorili žiadne nové miesta, v súčasnosti by Bratislava dokázala pokryť už len približne jedno ďalšie desaťročie pochovávania pri súčasných trendoch (bližšie rozvedené v ďalšej časti). Mesto si je tejto situácie vedomé – odborníci upozorňovali na úbytok voľných hrobových miest už pred niekoľkými rokmi. Marianum preto v poslednom období podniklo viaceré kroky na rozšírenie kapacít v existujúcich areáloch. V rokoch 2017–2019 pribudli nové sektory hrobových miest napríklad na cintorínoch Vrakuňa (oddelenia 24 a 24/1 s niekoľkými stovkami nových hrobov) a Karlova Ves, takisto boli zriadené nové urnové steny (napr. vo Vrakuni v r. 2018) a viacgeneračné urnové hrobové miesta na viacerých pohrebiskách (Magazín Slovenské pohrebníctvo, 2020). Marianum tiež pripravilo projekty na ďalších cca 1 500 urnových miest na Martinskom cintoríne (výstavba nových kolumbárií). Tieto čiastkové rozšírenia dočasne zvýšili kapacitu – aj vďaka nim vzrástol počet voľných urnových miest z približne 1 564 (r. 2021) na 2 502 (r. 2025). Ide však najmä o urnové kapacity; rozšíriť plochy pre nové hroby s rakvami je v existujúcich cintorínoch oveľa ťažšie. Preto sa pozornosť sústreďuje okrem možných rozšírení aj na systematické plánovanie úplne nových pohrebísk (pozri kapitolu 1.5).

1.2.3 Prognóza vyčerpania kapacít

Najkritickejšie lokality: Z hľadiska vyčerpania kapacity bratislavských cintorínov patria k najviac ohrozeným najmä menšie historické a sídliskové pohrebiská s minimálnou rezervou voľných miest. Napríklad Ondrejský cintorín v Starom Meste má už len 19 voľných hrobových miest a v podstate je uzavretý pre nové pohreby – slúži už najmä na pietne účely. Rovnako Mikulášsky cintorín a areál pri Kozej bráne (oba s 0 voľnými miestami) dnes fungujú prevažne ako historické pietne miesta bez možnosti rozšírenia kapacity. Z aktívnych pohrebísk v zástavbe mesta majú kriticky nízku kapacitnú rezervu najmä cintoríny v Dúbravke (44 voľných miest), Karlovej Vsi (45), Rači (51), Vajnoroch (39) a Lamači (72). Tieto lokality disponujú už len poslednými desiatkami voľných hrobových miest a nachádzajú sa v hustej zástavbe alebo menších mestských častiach, kde je rozšírenie areálu obmedzené či podmienené získaním nových pozemkov.

Oproti i tomu niektoré stredne veľké cintoríny na okraji mesta majú zatiaľ k dispozícii ešte niekoľko stoviek voľných miest. Napríklad Petržalský cintorín, slúžiaci najväčšej mestskej časti, eviduje okolo 420 voľných hrobových miest a veľký cintorín vo Vrakuni (vrátane staršej i novšej časti) má spolu približne 812 voľných miest. Hoci tieto kapacity aktuálne postačujú, obe uvedené lokality budú v budúcnosti vyžadovať rozšírenie vzhľadom na rozsiahlu spádovú oblasť.

Podobne aj ďalšie stredne veľké pohrebiská ako Podunajské Biskupice (227 voľných miest), Prievoz (209), Rusovce (165), Devín (118) či Komárov (156) zatiaľ nepredstavujú akútny problém. Väčšina z nich má určitý priestor na rozšírenie do priľahlých plôch, predovšetkým v prípade okrajových mestských častí. V niektorých lokalitách už prebehli alebo sa pripravujú čiastkové rozšírenia – napríklad v Rači, vo Vajnoroch či v Lamači pribudli v ostatných rokoch nové hrobové miesta.

Najmenšie riziko vyčerpania kapacity v súčasnosti vykazujú najväčšie bratislavské pohrebiská. Cintorín Slávičie údolie disponuje ešte približne 2 668 voľnými hrobovými miestami, čo je najvyššia rezerva v meste. Krematórium s urnovým hájom v Mlynskej doline má okolo 1 774 voľných miest na uloženie urien, čo taktiež predstavuje značnú kapacitnú rezervu. Relatívne stabilná je situácia aj na Martinskom cintoríne – toto historické centrálne pohrebisko eviduje okolo 744 voľných miest,

čiastočne aj vďaka priebežnému otváraniu nových sekcií a opätovnému využívaniu starších hrobových miest. Uvedené veľké areály tak zatiaľ poskytujú dostatočnú rezervu pre najbližšie roky a nevykazujú bezprostrednú kritickosť, avšak výzvou zostáva nerovnomerné rozloženie voľnej kapacity – viaceré menšie cintoríny totiž môžu čoskoro naraziť na svoje limity.

Tabuľkový prehľad

Názov cintorína	Voľné miesta (máj 2025)	Charakteristika lokality	Kritickosť	Komentár
Devín	118	Okrajová historická obec, lokálny cintorín.	stredná	Malý počet pohrebov; terén obmedzuje rozšírenie.
Dúbravka	44	Mestská časť (sídlisková), menší mestský cintorín.	vysoká	Malá plocha; bez možnosti rozšírenia.
Karlova Ves	45	Hustá mestská zástavba, menší lokálny cintorín.	vysoká	Areál obklopený zástavbou; rozšírenie nie je možné.
Komárov	156	Okrajová lokalita (Podunajské Biskupice), vidiecky cintorín.	stredná	Rezerva v okolí (možné rozšírenie).
Kozia brána	0	Historické centrum, malý pietny cintorín.	vysoká	Plne obsadený; slúži už len ako pietne miesto.
Lamač	72	Okrajová mestská časť, menší cintorín.	vysoká	Plánuje sa rozšírenie areálu.
Petržalka	420	Najväčšia mestská časť, veľký sídliskový cintorín.	stredná	Rozsiahle sídlisko; možnosť rozšírenia do voľných plôch.
Podunajské Biskupice	227	Okrajová mestská časť, stredne veľký cintorín.	stredná	V prípade potreby možnosť rozšírenia v rámci mestskej časti.
Prievoz	209	Vnútromestská lokalita (Ružinov), malý cintorín.	stredná	Okolitá zástavba limituje rozšírenie.
Rača	51	Okrajová mestská časť, stredne veľký cintorín.	vysoká	Prebehlo čiastkové rozšírenie; ďalšie limitované.
Rusovce	165	Okrajová obec, miestny cintorín.	stredná	Možné rozšírenie do blízkeho voľného priestoru.

Slávičie údolie	2668	Mlynská dolina, hlavný mestský cintorín.	nízka	Veľká kapacitná rezerva; nízke riziko vyčerpania.
Stará Vrakuňa	140	Pôvodný cintorín (Vrakuňa), historický areál.	stredná	Takmer plne obsadený; nové hroby už v novom areáli.
Vajnory	39	Okrajová obec, malý vidiecky cintorín.	vysoká	Pripravuje sa rozšírenie (získanie susedných pozemkov).
Vrakuňa	672	Východná okrajová časť, rozsiahly cintorín.	nízka	Ešte značná rezerva; možná ďalšia expanzia areálu.
Krematórium – urnový háj	1774	Mlynská dolina, krematórium s urnovým hájom.	nízka	Značná rezerva (možnosť výstavby ďalších urnových stien).
Martinský	744	Staré Mesto, veľký historický cintorín.	stredná	Rozširuje sa o nové sekcie; obnova starších hrobov.
Mikulášsky	0	Podhradie (centrum), historický cintorín.	vysoká	Plne obsadený; slúži už len ako pietne miesto.
Ondrejský	53	Staré Mesto, historický cintorín.	vysoká	Takmer plne obsadený

Zdroj: Marianum – evidencia kapacít, stav k máju 2025.

Rozšíriteľné plochy v existujúcich cintorínoch: Podľa interných údajov Marianum by malo byť možné bez mimoriadnych investícií vytvoriť na doterajších pohrebiskách ešte asi **6 765 nových miest** (cca 8 % existujúcej kapacity), ak sa maximálne využijú doteraz nezastavané plochy vo vnútri cintorínov – najmä pre výstavbu urnových stien či doplnenie hrobov do voľných prázdnych častí areálov (Marianum, 2022). Až 70 % z tejto potenciálnej kapacity tvoria urnové miesta, keďže tie sa dajú efektívnejšie „vmestiť" na malé plochy. Okrem toho malo Marianum, podľa výkonnostného auditu z r. 2022 identifikované potenciálne investičné projekty, ktorými by sa existujúce cintoríny dali rozšíriť o ďalších 8 606 miest (cca +10 % kapacity), z toho **94 % urnových** (hlavne formou nových kolumbárií). Ide najmä o plány dostavby urnových stien na viacerých cintorínoch. **Dôležité sú však aj konkrétne voľné pozemky pre rozšírenie hrobových polí, ktoré sú dôležité pre rozšírenie kapacity pre kostrové pochovávanie. V rámci existujúcich areálov stoja za zmienku najmä:**

- **Cintorín Slávičie údolie** – na jeho okraji je mestský pozemok o rozlohe cca 2 958 m^2, ktorý možno využiť na rozšírenie pohrebiska. Po odpočítaní plochy na cesty a zeleň (uvažuje sa, že cca 25 % plochy zaberie infraštruktúra - nutné minimum) sa dá reálne využiť okolo 2 200 m^2 na nové hrobové polia. Pri priemernej plošnej potrebe okolo 3,5–4 m^2 na jeden hrob by tak v Slávičom údolí mohlo pribudnúť odhadom 550–630 nových hrobových miest.

- **Cintorín Petržalka** – tu má mesto k dispozícii jednak menšiu rezervnú plochu 1 551 m^2 priamo pri súčasnom cintoríne, a ďalej väčší pozemok 5 306 m^2 v lokalite Kopčany (v blízkosti vojenského cintorína). Súhrnne ide o cca 6 857 m^2 potenciálu, čo pri 75 % využiteľnosti dáva cca 5 140 m^2 plochy na pochovávanie. To by mohlo pojať orientačne 1 200–1 400 nových hrobových miest. Vzhľadom na to, že Petržalka je najväčšou mestskou časťou (vyše 100-tis. obyvateľov) a jej súčasný cintorín je kapacitne malý, takáto expanzia je veľmi potrebná a vhodná.

Zdroj: Marianum, 2025, List vlastníctva č. 4971, 2644, 1

Lokalita Krematórium – plánuje sa vyčistenie a nové oplotenie II. časti Krematória; odhadovaný vznik cca 20 000 nových urnových miest.

Jarovce – mestská časť na okraji BA – zatiaľ vlastný cintorín nemajú (zosnulí sú pochovávaní v blízkych Rusovciach). V územnom pláne sa však pre Jarovce uvažuje s vybudovaním nového pohrebiska, ktoré by mohlo poskytnúť kapacitu aj pre iné časti mesta. O tejto možnosti viac v kapitole 1.5.

Horizont vyčerpania kapacity: Na základe aktuálne dostupných čísel a predpokladov o úmrtnosti (viď kapitola 1.3) možno odhadnúť, že **pri nezmenenom správaní sa obyvateľov** (t.j. rovnaký podiel kremácií ako dnes) by identifikované voľné kapacity postačovali približne len do **roku 2029–2030**. Túto prognózu uvádzala už štúdia auditu Marianum z roku 2021: podľa nej by pri vtedajšom priemernom počte nových pohrebov (2017–2020) voľné miesta došli okolo roku 2029, najprv hrobové a následne v roku 2030 aj urnové (Marianum, 2022). Treba zdôrazniť, že tento model nezahrňoval žiadnu zmenu správania – predpokladal zachovanie vtedajšieho podielu medzi pohrebmi do zeme, uložením urien a rozptylmi na lúke (Marianum, 2022). Navyše neuvažoval s možným využitím existujúcich hrobov po 10 rokoch (čo v praxi umožňuje do jedného hrobu pochovať časom viac osôb). Preto v realite môže dôjsť k istému predĺženiu horizontu vyčerpania kapacity. Každopádne, už pred pandémiou COVID-19 platilo, že Bratislava má kapacitu približne na jedno desaťročie dopredu (Magazín Slovenské pohrebníctvo, 2020)

- pandémia tieto rezervy ešte znížila (kvôli skoku v počte úmrtí v roku 2021) a dnes (2025) zostáva posledných niekoľko rokov, kým sa úplne zaplnia existujúce miesta.

Vplyv rozšírení: Ak zhrnieme všetky plánované rozšírenia v rámci súčasných pohrebísk (hlavne urnové steny a menšie plochy pre hroby) – teda spomínaných približne 6 765 potenciálnych miest + 8 606 plánovaných miest (Marianum, 2022) – teoreticky by to navýšilo kapacitu o vyše 15 000 miest (z toho drvivá väčšina pre urny). To by za súčasných trendov mohlo **predĺžiť životnosť kapacít do polovice 30. rokov** 21. storočia, možno približne do roku **2035–2040** (presnejšie závisí od podielu kremácií, viď ďalšiu kapitolu). Samotné nové plánované urnové miesta, vrátane tých v lokalite Krematórium, vedia pokryť rastúci dopyt po uložení popola na niekoľko rokov, v realistickom scenári možno až do 2045-2050, avšak problém **budú predstavovať najmä hrobové miesta pre kostrové pochovávanie** – tých pribudne relatívne málo (odhady rádovo v stovkách z vyššie spomínaných rezerv), a pritom dopyt po nich neklesne na nulu (stále časť populácie preferuje klasický pohreb do zeme).

V prípade rozšírenia Petržalka a Slávičie údolie je možné počítať s navýšením celkovej kapacity voľných hrobových miest na 6526 až 6726, čo by malo kumulatívne pokryť dopyt do r. 2035 - 2037.

Pre ilustráciu pesimistického scenára uvádzame graf, ktorý porovnáva kumulatívny nárast potreby nových hrobových miest s dostupnou kapacitou:

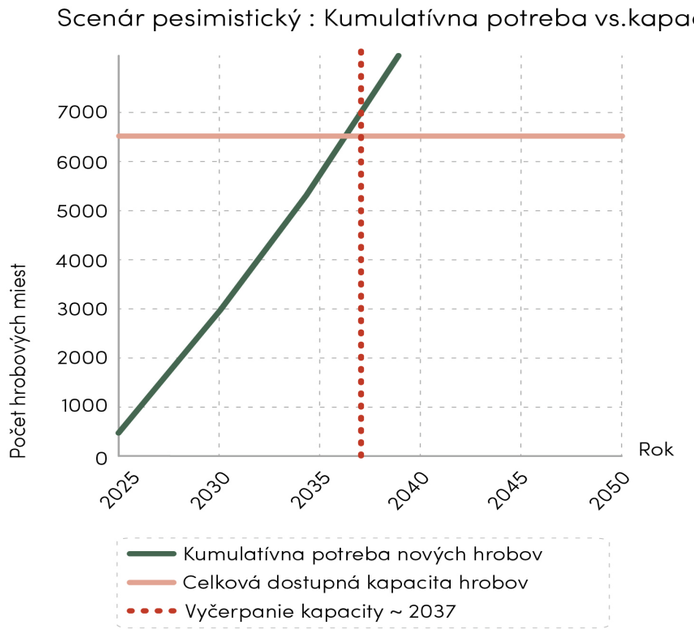

Graf – Porovnanie kumulatívnej potreby nových hrobov s celkovou kapacitou voľných a plánovaných hrobových miest (pesimistický scenár vývoja)

Z grafu vidieť, že aj pri započítaní identifikovaných rozšírení (oranžová čiara reprezentuje cca 4 726 súčasných voľných hrobov + približne 1 800 hrobov získateľných rozšírením Slávičieho údolia a Petržalky) dôjde **ku vyčerpaniu kapacity hrobových miest okolo roku 2035–2037.** Inými slovami, najneskôr v polovici 30. rokov už Bratislava nebude mať kde pochovávať zosnulých do zeme, ak dovtedy nepribudne nové pohrebisko alebo výrazne nezmení preferencie obyvateľov (napr. ešte vyšší prechod ku kremáciám či iným spôsobom, ktoré nevyžadujú hrobové miesto). V prípade urnových miest je situácia o čosi menej kritická – plánované urnové steny vedia pokryť dopyt dlhšie, no aj tu sa odhaduje, že bez nových investícií by okolo roku 2040 došli voľné miesta na uloženie urien (Marianum, 2022). Detailnejšie to závisí od podielu rozptýlených vs. uložených urien (viac v kap. 1.4). Tento pôvodný odhad však nezohľadňoval prípravu rozšírenia v lokalite Krematórium (cca 20 000 urnových miest), ktoré by nedostatok urnových miest významne oddialilo; presný horizont bude závisieť od tempa realizácie a skutočného dopytu, ale dá sa predpokladať, že toto rozšírenie pokryje dopyt až do roku 2045-2050.

Zhrnutie

Súčasné bratislavské cintoríny sú zhruba z 92 % zaplnené. Voľných zostáva približne 7 tisíc miest, prevažne na okrajových pohrebiskách a v urnových hájoch. Niekoľko čiastkových rozšírení (Slávičie údolie, Petržalka, urnové steny Krematórium) môže dočasne zlepšiť situáciu a predĺžiť životnosť kapacít o pár rokov. **Bez zásadných krokov (nový cintorín) však v horizonte najbližších pribižne 10–15 rokov nebude kde pochovávať.** Kritický bude nedostatok pozemkov pre nových cca 5–8 tisíc hrobových miest, čo by si vyžiadalo plochu odhadom aspoň 3–5 ha (podľa hustoty využitia). Preto je nevyhnutné už v predstihu pripraviť nové pohrebisko – jeho potreba nastane už pred

rokom 2040, no vzhľadom na prijaté opatrenia a možnosti rozšírenia stavajúcich cintorínov sa tento bod posunul o niekoľko rokov neskôr). Nasledujúce časti správy analyzujú dôvodyr prečo počet úmrtí porastie a ako by preferencie obyvateľov mohli situáciu v budúcnosti ovplyvniť.

1.3 Demografické trendy a prognóza potrieb

1.3.1 Súčasný stav a úmrtnosť obyvateľstva Bratislavy

Bratislava má ku koncu roka 2022 oficiálne **476 922 obyvateľov** s trvalým pobytom. Táto štatistika však nezahŕňa mnohých obyvateľov v podnájmoch či s pobytom mimo BA – reálne v meste žije odhadom okolo 600–700 tisíc ľudí. Populácia Bratislavy pomaly rastie vďaka pozitívnej migrácii (viď nižšie), avšak **čelí intenzívnemu starnutiu.** Podiel seniorov nad 65 rokov dosahuje približne 18 % a bude ďalej stúpať; podľa prognózy by mohol v roku 2050 dosiahnuť až okolo 30 %. Už v súčasnosti druhý rok po sebe v Bratislave **zomiera viac ľudí, ako sa rodí** (prirodzený prírastok je záporný). V roku 2022 sa narodilo 4 692 detí, zatiaľ čo zomrelo o takmer sto osôb viac (t.j. okolo **4 792 zosnulých** v BA za rok 2022). Tento nárast úmrtí oproti predošlým rokom ovplyvnila pandémia covidu (rok 2021 bol rekordný v novodobých dejinách, pokiaľ ide o počet zomrelých). Pred pandémiou sa počet úmrtí v Bratislave pohyboval okolo 4 500 ročne.

Migrácia a suburbanizácia: Napriek prirodzenému úbytku obyvateľov populácia Bratislavy neklesá, pretože mesto dlhodobo získava obyvateľov sťahovaním. V roku 2022 sa prisťahovalo celkovo 7 514 osôb (hlavne z iných častí SR a čiastočne zo zahraničia), čo prevážilo nad úbytkami. Tento jav však súvisí aj s tzv. suburbanizáciou – mnohí ľudia s trvalým pobytom v BA sa fyzicky sťahujú do okolitých obcí v zázemí mesta, no často sa do Bratislavy vrátia napr. na dôchodok, alebo sa dávajú pochovať v rodinných hroboch na bratislavských cintorínoch. Suburbanizácia teda sťažuje presné plánovanie – časť budúcich zosnulých Bratislavčanov môže zomierať mimo územia mesta (v iných okresoch), no ich pozostalí môžu mať záujem pochovať ich opäť v Bratislave (ak napr. rodina vlastní hrob v meste). **Metropolitný inštitút Bratislavy (MIB)** v monografii Bratislava 2050 poukazuje na fakt, že oficiálne štatistiky (trvalý pobyt) podhodnocujú skutočný počet užívateľov mesta asi o 20–40 %. Pre plánovanie cintorínov by preto mesto malo brať do úvahy aj tento širší záber, keďže v konečnom dôsledku pohrebné služby využijú aj ľudia žijúci v Bratislave neoficiálne.

Úmrtnosť a veková štruktúra: Bratislavská populácia je oproti zvyšku Slovenska mladšia (priemerný vek približne 42,8 roka vs. celoslovenský 40,2), avšak prudko starne – očakáva sa až zdvojnásobenie počtu seniorov 65+ do roku 2050. (Do dôchodkoveho veku vstúpi početná generácia ‚Husákových detí'.) S tým súvisí aj budúci nárast počtu úmrtí. **V súčasnosti** (priemer 2017–2019, pred covidom) **umieralo v BA približne 4,3 tis. osôb ročne.** Počas pandémie 2020–21 došlo k skoku (v roku 2021 cez 5,5 tis. úmrtí), potom v roku 2022 bol návrat na približne 4,8 tis. Pomer úmrtnosti mužov a žien sa približuje (muži tvoria asi 51 % zosnulých). Najčastejšou príčinou smrti sú kardiovaskulárne ochorenia (približne 45 %) a nádory (približne 25 %), podobne ako inde na Slovensku (MIB, 2024). Pre pohrebníctvo je relevantná aj sezónnosť úmrtí – cez zimné mesiace je viac pohrebov (viac úmrtí na chrípku a komplikácie), v lete spravidla menej.

1.3.2 Prognóza vývoja do roku 2050

Pre demografickú projekciu sme využili údaje zo štúdie Bratislava 2050 (MIB, vydaná 2024) a čiastočne staršiu prognózu Infostat (2017). MIB pracoval s viacerými scenármi populačného vývoja Bratislavy – optimistickými (vyšší prílev obyvateľov) aj pesimistickými (pokles populácie). Pre potreby tejto analýzy vychádzame z realistického stredného scenára, ktorý predpokladá mierny nárast počtu obyvateľov (Bratislava okolo 550–600 tis. obyvateľov v roku 2050) a výrazné starnutie vekovej štruktúry. V tomto scenári bude ročný počet úmrtí postupne narastať: z dnešných približne 4,8 tis. ročne na približne 6 tisíc úmrtí ročne v roku 2050. Nasledujúci graf ilustruje odhadovaný trend:

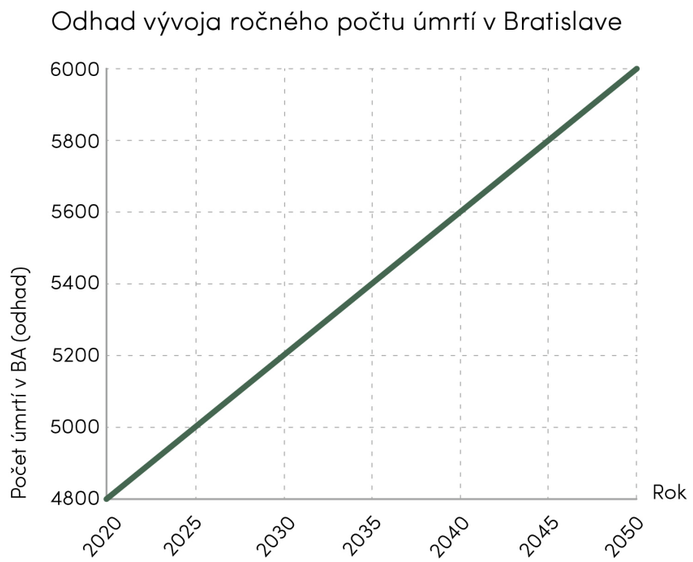

Odhadovaný vývoj ročného počtu úmrtí v Bratislave (2020–2050, podľa stredného scenára MIB – vlastný graf)

Ako vidno, počet zomretých by mohol do roku 2050 vzrásť asi o 25 % oproti súčasnosti. Samozrejme, ide o hrubý odhad – v rámci rôznych scenárov MIB sa uvádza možný interval ±20 % okolo tohto trendu v závislosti od migrácie a plodnosti. Pre naše účely ale predpokladáme, že ročný dopyt po pohreboch sa bude pohybovať v rovnakom trende ako krivka úmrtí.

Z pohľadu potrieb cintorínov nás zaujíma nielen absolútny počet zosnulých, ale najmä **spôsob rozlúčky, ktorý zvolia** – od toho totiž závisí, či budú potrebovať hrobové miesto alebo nie. Ďalej v texte preto kombinujeme demografickú prognózu s prognózou preferencií (kremácia vs. inhumácia vs. nové metódy). Každopádne, aj v najoptimistickejšom variante (pokles populácie BA) sa neočakáva zníženie počtu úmrtí – práve naopak, kvôli staršej populácii ostane počet zomrelých vysoký. Bratislavu čaká tzv. "strieborné cunami" – okolo roku 2040–2050 sa do seniorského veku dostane silná generácia tzv. Husákových detí (narodených v 1970-tych rokoch), čo prinesie skokový nárast zomierajúcich. Tým sa zvyšuje tlak na pohrebné kapacity, lebo úmrtia budú koncentrované vo vlnách.

Vplyv migrácie: MIB vo svojej prognóze uvádza, že pri pokračujúcej migrácii by Bratislava mohla ročne získavať cca 2 000 obyvateľov sťahovaním (MIB, 2024). Títo prisťahovalci sú väčšinou mladší ľudia (20–40 rokov) za prácou či štúdiom. Migrácia teda z krátkodobého hľadiska znižuje priemerný vek populácie a spomaľuje starnutie – vďaka nej Bratislava nestarne ešte rýchlejšie. Ak by migrácia ustala (pesimistický scenár), populácia Bratislavy by začala klesať a veľmi rýchlo by vymierala (Infostat 2017 uvádzal, že bez migrácie by Bratislava do 2050 stratila 10–20 % obyvateľov a prudko by prevážili úmrtia nad narodenými). Naopak, silná imigračná vlna (optimistický scenár) by zvýšila celkový počet obyvateľov až ku 600-tisíc a dočasne by udržala populáciu mladšiu. Pre plánovanie cintorínov je dôležité, že ani migrácia nezabráni nárastu počtu úmrtí, len ho môže mierne oddialiť. Napokon migranti tiež raz zostarnú a zomrú – ak ostanú v Bratislave. Suburbanizácia by mohla spôsobiť, že časť súčasných Bratislavčanov umrie už ako obyvatelia satelitov (Senec, Pezinok, Malacky a ďalšie okresy). Nie je však pravidlo, že budú pochovaní tam – mnohí majú rodinné hroby v Bratislave alebo preferujú mestské krematórium.

Vplyv migrácie a suburbanizácie na dopyt po hroboch preto nie je jednoznačný, avšak určite nespôsobí pokles dopytu – v lepšom prípade ho udrží na úrovni, v horšom ešte zvýši (ak do mesta príde veľa nových ľudí, ktorí tu aj zostarnú).

Predpokladané počty pohrebov: Na základe odhadovaného počtu úmrtí môžeme určiť očakávaný počet pohrebov (rozlúčkových obradov) a najmä požiadavku na nové hrobové či urnové miesta. Tá bude závislá na podiele kremácií. Nasledujúca kapitola 1.4 rozoberá dva scenáre vývoja preferencií. V **realistickom scenári** budeme predpokladať, že vysoký podiel kremácií zostane zhruba zachovaný (prípadne mierne narastie podiel nových ekologických metód). V **pesimistickom scenári** budeme predpokladať, že nedôjde k masovému rozšíreniu nových metód a podiel kremácií sa ustáli alebo mierne klesne. Východiskové údaje o súčasnom rozložení spôsobov pohrebu poskytla príspevková organizácia Marianum.

1.3.3 Regionálne rozdiely v zaťažení

Z pohľadu mestských častí Bratislavy možno očakávať, že najväčší dopyt po pohrebných službách bude generovať najľudnatejšia Petržalka (do ktorej spadá aj celý okres BA V – južné časti mesta). Nasledujú Nové Mesto, Ružinov a Dúbravka. Naopak, okrajové časti s menšou populáciou (Vajnory, Jarovce, Devín) budú prispievať menej. Dôležité však je, že bratislavské cintoríny nie sú striktne viazané na mestskú časť – obyvatelia si môžu vybrať pohrebisko kdekoľvek v meste. Napríklad Cintorín Vrakuňa (BA II) dnes slúži aj obyvateľom z Petržalky či Ružinova, ak tam získajú miesto. **Rozloženie dopytu** po nových hroboch tak závisí aj od toho, kde je voľná kapacita. Kým nebol cintorín v Petržalke, Petržalčania boli pochovávaní inde (najmä Slávičie údolie, neskôr Vrakuňa). Do budúcna možno predpokladať, že ak sa vybuduje nový cintorín v Jarovciach (juh BA), odbremení to Petržalský cintorín a časť Ružinova. Podobne rozšírenie v Rači by slúžilo nielen pre obyvateľov Rače, ale aj pre Krasňany, prípadne Vajnory a Nové Mesto. Z hľadiska vekovej štruktúry sa výraznejšie regionálne rozdiely nepredpokladajú – starnutie populácie je celomestský trend. Niektoré časti však majú predsa len starších obyvateľov (Staré Mesto, Ružinov, Dúbravka) a v iných dominujú mladšie rodiny (napr. Jarovce, Čunovo). Takéto rozdiely sa však do roku 2050 môžu zmeniť vplyvom výstavby – napr. očakáva sa výrazný nárast obyvateľstva v oblasti Petržalka-Juh a v okolí Janíkovho dvora (počet obyv. Petržalky môže do 2030 narásť o desiatky percent). To môže znamenať, že Petržalka nebude len "mladé" sídlisko,

ale o 20–30 rokov aj tam vznikne veľká komunita seniorov.

Zhrnutie

Regionálne rozdiely nehrajú v kapacite cintorínov kľúčovú úlohu, keďže zosnulí môžu byť pochovaní aj inde, než žili. Dôležité je však geografické pokrytie cintorínmi: nové pohrebisko by malo vzniknúť tam, kde je najväčší nedostatok v dostupnosti. Na juhu Bratislavy je doteraz len malý cintorín v Petržalke, ďalší až v Rusovciach. Preto lokalita Jarovce a prípadne rozvoj Petržalského cintorína sú logické lokality. Na severe/východe mesta sú zas najbližšie veľké cintoríny vo Vrakuni a v Lamači; lokalita Rača by tak zlepšila pokrytie pre severovýchodnú časť mesta. Vznik nového pohrebiska v zmysle doplnenia kapacit hrobových miest v lokalitách Krematórium a Istrochem vzhľadom k externým vplyvom, historickým záujmom a investičnému potenciálu v súvislosti s plánovanou výstavbou vnímame skôr ako nerealistický variant. V lokalite Krematória je však stále možné uvažovať s rozšírením, alebo novým cintorínom so zameraním na urnové pochovávanie alebo vsyp/rozptyl.

1.4 Trendy v pohrebníctve

1.4.1 Typy pohrebov a ich priestorové nároky

Súčasné spôsoby pochovávania na reflektujú kultúrne a náboženské tradície spoločnosti, na Slovensku historicky dominuje kostrové pochovávanie späté s kresťanským chápaním posmrtného života. S rozvojom miest, zmenami hodnôt a ekologickými výzvami 20. a 21. storočia však dochádza k zásadným zmenám v spôsobe pochovávania a to tak z hľadiska rituálov ako aj priestorového usporiadania. V dôsledku toho sa čoraz častejšie uplatňujú formy pochovávania, ako je kremácia, ukladanie popola v kolumbáriách, rozptyl a vsyp popola alebo vznik prírodných, ekologických foriem pochovávania a cintorínov.

Vo všeobecnosti rozlišujeme **tradičný pohreb do zeme** (inhumácia tela v rakve na cintoríne) a **kremáciu** (spopolnenie tela v krematóriu a následné naloženie s popolom).

Kostrové pochovávanie
Kostrový spôsob pochovávania predstavuje tradičnú a najčastejšie využívanú formu, telá sú ukladané v rakve do hrobových jám v zemi alebo do murovaných hrobiek. Pochovávanie do tradičných hrobov je najnáročnejším spôsobom pochovávania na plochu cintorína.

Základné typy hrobových miest:

- **jednohroby** – určené pre jedného zosnulého, môžu byť aj tzv. prehĺbené, ktoré umožňujú pochovanie v dvoch vrstvách nad sebou,
- **rodinné hroby** – dvojhroby alebo trojhroby, určené na viacnásobné pochovávanie členov jednej rodiny,
- **hrobky** – podzemné alebo nadzemné stavebné objekty, ktoré slúžia na uloženie rakiev.
- Tieto druhy hrobov sú ukladané podľa výberu pozostalých v jednom hrobovom poli, samostatné hrobové polia podľa typu hrobov sú skôr výnimkou, čo spôsobuje rôzne problémy v rámci cintorína.

Na Slovensku sa najviac uplatňujú tzv. **rodinné hroby** (najmä dvojhroby), využívané na opakované pochovávanie a prenajímané na dlhé časové obdobie. Opätovné pochovanie do toho istého hrobu vyžaduje uplynutie tlecej doby, ktorá je zákon stanovená na minimálne 10 rokov.

Podľa auditu Marianum (2021) prebieha až 50 % pochovaní do zeme v už prenajatých hroboch. Kostrové pochovávanie a ukladanie urien do existujúcich rodinných hrobov tak znižuje čiastočne tlak na nové hrobové miesta.

Avšak naopak je tiež potrebné upozorniť na fakt, že rezerváciu hrobového miesta v Bratislave je možné uskutočniť aj bez okamžitého pochovania či uloženia urny, čo znižuje voľné kapacity na pochovávanie. Navrhujeme preto umožniť prenájom hrobového miesta pre tradičné pochovávanie až s uložením ostatkov.

Pri úprave hrobového miesta pre klasické pochovávanie je trendom najmä snaha o jednotný dizajn hrobových miest a minimalizovanie spevnených povrchov hrobov v prospech uplatnenia zelene. Poznanie, že veľká možnosť individuálnej úpravy hrobov (tvarov, foriem, materiálov náhrobkov, druhového zloženia výsadby) bez výrazných obmedzení vedie k veľkej farebnej a tvarovej roztrieštenosti priestoru, viedlo k potrebe zjednotiť úpravy hrobov aspoň v rámci jednotlivých hrobových polí, ktoré sú opticky uzavreté, oddelené od okolia. Môže ísť o definovanie tvaru, veľkosti a farby pomníka, určenie druhu hrobu a jeho veľkosti, povrchu hrobu, jeho obrúb atď. Ideálna je kombinácia čo najviac jednotného dizajnu hrobov v rámci hrobového poľa, no zachovanie ponuky výberu vzhľadu hrobu z niekoľkých dizajnov v rámci cintorína.

Vhodné riešenie je **vegetačný povrch hrobových miest bez obrúb, alebo s obrubami v úrovni terénu.** Je vhodné, ak je výsadba zelene medzi hrobmi a aj na ich povrchu zrealizovaná vopred a sú tak minimalizované individuálne zásahy do výsadby.

Náhrobky sú riešené ako stély alebo ležiace dosky. Maximálne veľkosti náhrobkov musia odpovedať veľkosti hrobov, pričom bývajú stanovené ich maximálne rozmery, ako výška a šírka, niekedy aj hrúbka (kôli bezpečnosti), alebo pohľadová plocha.

Neufert (1995) uvádza stanovené veľkosti náhrobkov na parkovom cintoríne Ohlsdorf, kde je výber kameňov obmedzený len na svetlé, bez obmedzenia tvaru písma v tvaru náhrobku.

Tabuľka 1

Tvar hrobu	výška (cm)	šírka (cm)	hrúbka (cm)
jednohroby	100 – 105	40 – 45	9 – 10
dvojhroby (výsadba za náhrobkom)	120 – 125	50 – 55	10 – 12
trojmiestny hrob na vhodnom mieste	120	150	13 - 15

Hausen (1986) rovnako odporúča stanoviť max. možnú výšku náhrobkov a súčasne veľkosť pozorovacej plochy náhrobku, čo umožňuje ešte ich rôzne formy.

Tabuľka 2

Typ hrobu	Typ náhrobku	Veľkosť pozorovacej plochy (m2)
Radový jednohrob	stojaci	0,6
	ležiaci	0,3
Výberový hrob	stojaci	0,75
	ležiaci	0,4

"

Zelené" hroby na cintoríne Ohlsdorf v Nemecku *(foto Halajová).*

V zahraničí sa uplatňujú aj hrobové polia výlučne jednohrobov, aj tzv. radové hroby, kde sú zosnulí ukladaní do radu v poradí, v akom umreli. Po uplynutí tlecej doby môže byť celé hrobové pole znovu použité na pochovávanie ako celok, nemusí by povolené opätovné pochovanie do hrobu napr. členom rodiny. Takého hrobové polia majú tiež jednoduchšiu a jednotnú úpravu hrobov, keďže nejde o rodinné hroby.

Tiež sa využívajú viac-hroby, pre 5 – 10 zosnulých podľa poradia úmrtia. Ide o riešenia najmä vo veľkomestách s nedostatkom plôch na pochovávanie, s vysokými nákladmi na údržbu hrobov, pre pochovávanie jednotlivcov bez blízkej rodiny, či riešenia v čase epidémií.

Radové hroby či viac-hroby je možné využiť napríklad pri pochovávaní migrantov, ktorí často nemajú rodinu na mieste a nemajú možnosť previezť telo späť do krajiny pôvodu. Mestá sú vtedy nútené zriaďovať multikultúrne hrobové polia (napr. Viedeň) s dôstojným označením bez

náboženských znakov a tiež vytvárať miesta pre dočasné alebo anonymné pohreby, ktoré však môžu byť označené menom po spätnej identifikácii.

Viacmiestne hroby na cintoríne Nieuwe Ooster v Amsterdame s vopred pripraveným náhrobkom pre 5 náhrobných dosiek *(foto Halajová).*

Na Slovensku sú stále obľúbené rodinné hrobky, ty však v súčasnosti už predstavujú problém z hľadiska efektivity využitia priestoru, ale aj hygieny a estetiky. Preto sa pri zakladaní nových cintorínov alebo rozširovaní existujúcich odporúča ich výstavbu výrazne obmedziť, alebo túto formu hrobov vôbec neponúkať.

Kremácia

Po kremácii sa popol zosnulého najčastejšie ukladá do urny, ktorá sa potom umiestňuje jedným z nasledujúcich spôsobov:

Urnové hroby: Sú to menšie hroby určené výhradne na ukladanie urien. Ich veľkosť sa líši v závislosti od plánovaného počtu urien, ktoré sa do nich uložia. Viaceré urnové hroby sa často zoskupujú do urnových hájov, ktoré môžu tvoriť samostatné urnové polia alebo celý cintorín (urnový háj v Lamači).
Pri urnovom hrobe je vzhľadom na jeho veľkosť problematický najmä jeho dizajn a výzdoba. Často je stvárnený ako "zmenšenina" tradičného hrobového miesta.
V snahe o zlepšenie estetiky hrobového poľa je tu potrebné zvoliť jednotný a jednoduchý dizajn hrobu a výzdobu umiestňovať na spoločné obradné miesta. Je potrebné úplne obmedziť individuálne zásahy. Vhodné je zlučovať urnové hroby do jednotne riešených plôch. Náhrobné

kamene by mali byť malé epitafné dosky, ktoré sú umiestnené do vopred vysadených trvalkových záhonov či trávnika. Existujú aj architektonické riešenia, napríklad umiestnenie urien v kapsulách vo vodnej ploche, či v podstavci pre sochárske dielo.

Pásy trvalkových záhonov pripravené pre urnové hroby na cintoríne Nieuwe Ooster v Amsterdame *(foto Halajová)*.

Pásy trvalkových záhonov pripravené pre urnové hroby na cintoríne Nieuwe Ooster v Amsterdame *(foto Halajová)*.

Pásy trvalkových záhonov pripravené pre urnové hroby na cintoríne Nieuwe Ooster v Amsterdame *(foto Halajová)*.

Kapsuly pre uloženie urien vo vodnej ploche na cintoríne Nieuwe Ooster v Amsterdame *(foto Halajová)*.

Kolumbáriá: Ide o hrobky v stene s výklenkami (nikami) na umiestnenie urien. Kolumbáriá môžu byť súčasťou oporných múrov, oplotenia, alebo tvoria samostatné stavby či kryté chodby. Pri tomto type uloženia sa uprednostňuje jednotná estetika a úplne nežiaduca je individuálna výzdoba jednotlivých ník. Namiesto toho sa vytvárajú spoločné pietne miesta na kladenie kvetov a sviečok, napríklad formou ozdobných stolcov, nádob alebo prázdnych výklenkov priamo v stene.

Kolumbárium na cintoríne Nieuwe Ooster v Amsterdame, vnútorný priestor s nikami *(foto Halajová)*.

Kolumbárium na cintoríne Nieuwe Ooster v Amsterdame, vonkajšia celistvá fasáda *(foto Halajová)*.

Kolumbárium a vsypová lúka v Prahe Hostivaři, jednotné minimalistické niky pre urny, uprostred átria lúčka vsypu v podobe kvetinovej lúky.
Autor fotografie: Matej Hakár, Kolumbárium a vsypová lúka v Prahe - Hostivaři | Archinfo.sk

Lúčky rozptylu: Pre uloženie popola bez urny slúžia špeciálne upravené zelené plochy trávnikov. Rozptylové lúčky sú trávnaté plochy, kde sa popol rozptýli na dostatočne veľkej ploche a to najmenej 3 - 5 m^2. Popol z kremácie je tvorený anorganickými zložkami kostí, ktoré sú silne zásadité a v koncentrovanej forme spôsobujú škody na poraste trávnika. Trvale udržateľná dávka popola, ktorá je pre dobrú kondíciu trávnika únosná sa udáva 150 g/m2 za sezónu. Od tejto formy pochovávania s ustupuje pre jej obmedzené využitie iba počas vegetačného obdobia a tiež problémami so vzhľadom a kondíciou trávnika po rozptyle.

Lúčky vspypu: Oveľa praktickejšou a estetickejšou alternatívou sú lúčky vsypu, pri ktorej sa popol vsype do malej jamky pod trávnik, pričom miesto je presne zaznamenané v evidencii cintorína. Obe riešenia umožňujú pochovanie do prírodného prostredia bez individuálneho hrobového označenia, čo výrazne znižuje nároky na priestor a jeho údržbu. Súčasťou týchto plôch sú obvykle spoločné pietne miesta s umeleckými prvkami a odpočívadlami.

Lúčka rozptylu s obradným miestom, po okrajoch lúčka vsypu.
Foto: BoysPlayNice Poslední místo - rozšírenie cintorína v libereckej štvrti Vratislavice nad Nisou (ČR) | Archinfo.sk

Pietne miesta pre nenarodené deti

Súčasným trendom je tiež budovanie symbolických pietnych miest pre nenarodené deti v rámci cintorínov. Niekedy sú tieto spájané aj s hrobovým poľom pre pochovanie nenarodených detí. Pri ich tvorbe je potrebné dbať na intímnosť miesta a vysokú umeleckú hodnotu prvkov.

Pietne miesto pre nenarodené deti. Foto: BoysPlayNice Poslední místo - rozšírenie cintorína v libereckej štvrti Vratislavice nad Nisou (ČR) | Archinfo.sk

Typy cintorínov podľa priestorového usporiadania vo vzťahu k súčasným trendom

Podľa architektonického usporiadania sa pohrebiská v súčasnosti delia na 2 hlavné typy - na cintoríny s klasickým architektonickým riešením a cintoríny s parkovou až rozvoľnenou krajinnou dispozíciou.

Samostatnou kategóriou sú vidiecke cintoríny, ktoré sa vyznačujú svojimi špecifikami. V Bratislave, sú to cintoríny okrajových mestských častí, ktoré vznikli v pôvodných vidieckych sídlach a zachovávajú si svoj charakter.

Architektonický cintorín

Tento typ cintorína bol najstarším a najrozšírenejším typom, vyznačuje sa prísne geometrickým usporiadaním a má najvyšší podiel čistej plochy určenej na pochovávanie. Plocha je hierarchizovaná pomocou alejí, stromoradí a živých plotov, ktoré vymedzujú hrobové polia. Hroby sú umiestnené v pravidelných radoch s výrazne ohraničenými obrubami a individualizovanými náhrobníkmi, čo vedie k vysokému stupňu personalizácie.

Tento typ cintorína sa dnes presadzuje skôr okrajovo, najmä v južných krajinách, kde má tradíciu. V modernej forme je využiteľný v hustej mestskej zástavbe ako intenzívna forma pochovávania s high-tech technológiami, dostupná v dochádzkovej vzdialenosti.

Architektonická forma sa využíva aj na stavbu kolumbárií ako dostavby na existujúcich cintorínoch, čo je možné využiť aj na existujúcich cintorínoch v Bratislave.

Rozšírenie cintorína San Cataldo v Modene a kolumbáriu a kostnicu od architektov Alda Rossi a Gianni Braghieri je typickým príkladom modernej architektonickej tvorby cintorínov.
Foto: Halajová

Nové kolumbárium na cintoríne v meste Radom v Poľsku ako dostavba na existujúcom cintoríne.
Foto: Jakub Certowicz. https://www.baumeister.de/kolumbarium-radom/

Krajinný cintorín (parkový)

Parkový, či dnes skôr používaný názov krajinný cintorín, priniesol chápanie cintorína ako miesta, ktoré neplní len funkciu pochovávania, ale naopak vytvára priestor aj pre živých, pre "zmiernenie smútku a pozdvihnutie ducha" v prostredí zelene a umeleckých diel, ktoré kultivujú človeka.

Samotný dizajn parkových cintorínov odráža súdobé trendy v parkovej tvorbe. Kým v 19. storočí boli tieto cintoríny koncipované ako romantické parky (Ohlsdor v Hamburgu, Nieuwe Ooster v Amsterdame), dnes sa ich dizajn uberá rovnako ako tvorba parkov ku krajinárskym, prírode blízkym a udržateľným riešeniam.

Parkový (krajinný) typ cintorína je v súčasnosti najviac uplatňovaný pri tvorbe nových pohrebísk, alebo ich prestavbe. Ide o rôzne extenzívny typ cintorína a je veľmi vhodný aj pre ekologické formy pochovávania.

Základným znakom krajinných (parkových) cintorínov sú hrobové polia vložené do voľnej parkovej dispozície cintorína, pričom výrazne klesá intenzita pochovávania, teda podiel čistej plochy určenej na pochovávanie, v prospech zelene.

Prioritou je zachovanie krajinného rázu, preto kompozícia rešpektuje a využíva pôvodný charakter krajiny, ako sú lesy, lúky, ovocné sady alebo rôzne skalné útvary. Architektonické riešenie minimalizuje zásahy do terénu a využíva prírodné materiály.

Ako povrch hrobov sa uplatňuje predovšetkým zeleň, hroby môžu byť bez obrúb alebo s obrubami v úrovni terénu. Pomníky sú rovnakého charakteru, čo zjednocuje priestor, prípadne sa vôbec neuplatňujú.

V Bratislave je príkladom parkový cintorín **Vrakuňa v Bratislave,** ktorého pôvodná koncepcia od architekta Čečetku a krajinného architekta Thormu s kruhovými hrobovými poľami so zelenými hroby a jednotnými náhrobkami, navrhnutých sochárom Bilkovičom, sa postupne narušila.

Lesný cintorín je podtypom krajinného cintorína, hroby sú umiestnené v existujúcich lesných porastoch. Zvyčajne ide o urnové hroby, ktoré nenarúšajú koreňový systém stromov. Na Slovensku

je najstarším zástupcom tohto typu **Urnový háj v Bratislave-Lamači**. Drobnou súčasnou realizáciou je prírodný cintorín Les spomienok v Košiciach.

Súčasným príkladom formálnejšej parkovej dispozície je **prestavba niekoľkých sekcií historického parkového cintorína Nieuwe Ooster v Amsterdame** z rokov 2003 – 2006. Koncept symbolizuje súčasnú individualistickú spoločnosť, ktorá sa odráža aj v rôznych pohrebných rituáloch a prianiach miest posledného odpočinku. Autori preto poskytli rôznorodosť výberu miest na pochovávanie, ale zároveň aj ich jednotu. Vzhľad hrobov v rámci oddelenia hrobov je jednotný, avšak samotné oddelenia hrobov sa už navzájom dizajnom líšia (rôzny dizajn náhrobku či výsadby zelene). Zeleň je tu využitá ako jednotiaci prvok, ktorý prepája intímne oddelené priestory rôzneho dizajnu. Toto riešenie okrem iného taktiež prispieva aj k ľahšej orientácii na pohrebisku a identifikácii sa pozostalých s miestom posledného odpočinku.

Parkovo stvárnená obnovená sekcia Cintorí na Nieuwe Ooster v Amsterdame.
The Nieuwe Ooster by karres+brands — Landscape Architecture Platform | Landezine

Parkový cintorín Neubiber v Mníchove.
Foto: Halajová.

Cintorín Neubiberg je parkový cintorín, ktorý vznikol v Mníchove na území, kde sa desiatky rokov nachádzalo vojenské letisko. Koncept cintorína ako „Poslednej záhrady" vznikol v roku 1995, je umelo vytvorenou krajinou, ktorej hlavnou témou je cesta. Kým lúky, štrkové polia a výsadby ovocných stromov symbolizujú pôvodnú krajinu štrkovej planiny, v architektúre cintorína sa v rôznych rovinách odráža myšlienka cesty, ktorá spája život so smrťou. Ide o pohľadové prepojenie obradnej siene s osou vodného kanála, prechádzajúceho cez štrkovú meditačnú záhradu, ktoré je ukončené umelým návrším s dreveným krížom. Vrchol kopca, ktorý je na rovinatom území dominantou kompozície, je zároveň rozhľadňou, ktorá slúži nielen pre návštevníkov cintorína, ale aj okoloidúcich z novovybudovanej obytnej štvrte. Prepojenie cintorína zeleným pásom alejí, peším chodníkom a cyklocestou, ktoré smerujú z obytnej časti mesta do nového prírodne - krajinárskeho parku Hachingerské údolie, vyjadruje aj symbolické prepojenie medzi životom a smrťou.

Krajinný cintorín Riem v Mníchove.
Foto: Halajová

Cintorín Riem v Mníchove vznikol v roku 2005 ako súčasť nového krajinárskeho parku a to pre obyvateľov novej obytnej štvrte Riem v Mníchove, na ploche 560 ha zaniknutého letiska. Dôležitými podmienkami návrhu bolo prepojenie nového pohrebiska so starým cintorínom, zachovanie priechodnosti územia do susedných mestských častí a nadviazanie na koncept krajinárskeho

parku. Koncept cintorína pozostáva z piatich krajinných krýh vyzdvihnutých nad pôvodný terén o jeden meter z dôvodu vysokej hladiny podzemnej vody. Hranice hrobových polí sú riešené z vnútra kamennými múrikmi a z vonkajšej strany násypmi. Týmto riešením je preklenutý terénny rozdiel medzi komunikáciami na pôvodnom teréne a vyzdvihnutým terénom hrobových polí. Chodníky zabezpečujú priechodnosť areálu aj po uzavretí objektov cintorína. Hrobové polia sú samostatnými záhradami, ktoré sú pre návštevníkov z vonkajšej strany takmer neviditeľné.

Každé hrobové pole je charakteristické iným druhom stromov, ako jablone, borovice, brezy, čerešne, duby a buky. Pri budovaní boli použité materiály s neopracovaným povrchom ako kameň, kov, železobetón a masívne drevo.

Parkový cinorín v Karlslunde (Dánsko) bol navrhnutý tak, aby plynule zapadol do otvorenej krajiny a prirodzene sa integroval do štruktúry dediny. Víziou bolo vytvoriť zelený cintorín inšpirovaný prírodou regiónu, hrobové polia sú koncipované ako malé háje stromov a kríkov. Cieľom prírodného dizajnu bolo rozšírenie škály možností pohrebov na existujúcom cintoríne a uspokojenie rastúceho dopytu po nich. Na tomto cintoríne kultivovaná krajina ustúpila prírodnému prostrediu, biodiverzite a udržateľnosti, čím sa lokalita obohacuje o identitu a zmysluplné zážitky.

Parkový cintorín Karlsrunde v Dánsku.
Foto: LYTT Architecture

Parkový cintorín Karlsrunde v Dánsku.
Foto: LYTT Architecture

Lesná cesta na cintoríne Roques Blanques pri Barcelone je súčasťou väčšieho existujúceho cintorína z roku 1985. Návrh posledného rozšírenia cintorína odráža posun vo vzťahu ľudí k pohrebným tradíciám a potrebe nových, k prírode šetrnejších foriem pochovávania. Vo svahovitom teréne bol navrhnutý prírodný oporný systém svahov (tzv. Krainerova stena), ktorá zároveň poskytuje priestor na umiestnenie drevených urien. Drevené urny aj guľatina z miestneho gaštanového dreva časom rozpadnú a zanechajú po sebe svah spevnený koreňmi rastlín. Táto forma pochovávania je odkazom na kolobeh života a stáva sa súčasťou prirodzenej biodynamiky lesa, poskytuje efektívnejšie využívanie pôdy, infraštruktúry a iných zdrojov.

Krajinný cintorín v podobe lesnej cestičky na cintoríne Roques Blanques v El Papiol pre Barcelone.
Foto: Jordi Surroca. Forest Path in the Roques Blanques Cemetery in the Collserola Natural Park by Batlleiroig – Landscape Architecture Platform | Landezine

Les spomienok - prírodný lesný cintorín v Košiciach vznikol v r. 2021 ako rozšírenie cintorína pri krematóriu v lesnom poraste. Prostredie lesa poskytuje priestor pre rozlúčenie, uloženie popola a spomínanie, prepája sa tu úcta k ľuďom s úctou k prírode. Návrh v plnom rozsahu využíva najväčšie pozitívum plochy, ktorým sú existujúce dreviny okraja lesa a ich bylinné podrasty a vychádza z úplného rešpektovania prírodných podmienok územia. Idea návrhu sa vinie v dvoch symbolických rovinách. Prvá ideová rovina spočíva v myšlienke „návratu ku koreňom, k prírode" reprezentovanú samotnou formou pochovávania ukladaním popola ku koreňom stromov. Druhá ideová rovina spočíva v stvárnení „cesty života" samotnou cestou skrz plochou cintorína. V Lese spomienok je popol zosnulých ukladaný v ekologických urnách alebo priamym vsypom ku koreňom stromov. Hrobové miesta sú označované jednotne, oceľovými tabuľkami z cor-tenu na stromoch. Žiadne iné označovanie miest nie je dovolené, ako ani ich vymedzovanie na zemi, hrobové miesta tak krátko po uložení popola splynú s okolím.

Obradné miesto Lesa spomienok v Košiciach.
Foto: Funebra, Živica.

Parkové (krajinné) cintoríny sa uplatňujú najmä v nových obytných zónach ako multifunkčné plochy zelene a kontaktné plochy zelene mesta s krajinou. Sú odpoveďou na súčasné chápanie cintorínov ako multifunkčných plôch zelene a napĺňajú súčasnú potrebu širšej škály pohrebných rituálov. Ich budovanie tak výrazne prispieva nielen k zlepšeniu cintorínskej kultúry, ale aj k zlepšeniu životného prostredia.

1.4.2 Súčasné globálne premeny pohrebných praktík

V posledných desaťročiach dochádza k zásadnej premene pohrebných praktík, ktorá odzrkadľuje meniace sa spoločenské hodnoty, urbanistické podmienky, ekologické výzvy aj technologický pokrok. Smrť a pietne rituály už nie sú výhradne viazané na tradičné formy – dnes sa čoraz viac presadzujú alternatívne, personalizované a environmentálne ohľaduplné riešenia.

Kremácia a uloženie popola mimo cintorínov

Najstarším a najvýraznejším trendom vo vyspelých krajinách je trend upúšťania od klasických hrobov v prospech kremácie. Je potrebné však upozorniť na to, že kremácia nie je ekologickou formou pochovávania, je zdrojom emisií CO_2 a ťažkých kovov (Európska komisia, 2023) a preto je v budúcnosti u ekologicky orientovaných jedincov predpokladáme návrat ku ekologickým formám kostrového pochovávania a novým formám ako akvamácia a teramácia.

V Čechách sa však tiež začína objavovať poklesu záujmu o uloženia popola na cintorínoch. Významne ku tomu prispieva fakt, že tak v Čechách ako i na Slovensku zákon o pochovávaní umožňuje uloženie popola mimo cintorína. Napríklad podľa prieskumu IPR Praha 2023 / data: STEM/MARK preferuje kremáciu s rozptýlením popola či uložením mimo cinotrínov až 28% obyvateľov Prahy a len málo respondentov prejavilo silný vzťah ku cintorínu, kde majú rodinný hrob, naopak ako vhodné místo by zvolili domov.

Individualizácia a sekularizácia

Jedným z hlavných trendov je oslabovanie tradičných náboženských rámcov a s tým súvisiaci nárast občianskych, symbolických či vyslovene osobných obradov. Zosnulí a ich blízki dnes častejšie volia rituály, ktoré odrážajú životný štýl, svetonázor či hodnoty konkrétneho človeka. Smútočné obrady sa prispôsobujú požiadavkám na autenticitu a významovosť – čoraz bežnejšie sú rozlúčky pod holým nebom, v prírode alebo v kultúrne koncipovaných priestoroch.

Komunitné verzus individuálne vnímanie smrti

Transformácia pietnych praktík odráža aj napätie medzi individualizmom a potrebou spolupatričnosti. Na jednej strane rastie záujem o anonymné formy ukladania pozostatkov, ako sú rozptylové lúky, ktoré nevyžadujú klasické hrobové miesto, náhrobok ani trvalú údržbu. Takéto formy sú vnímané ako nenápadné, skromné a ekologické. Na druhej strane však vznikajú aj komunitne orientované pamiatky – napríklad lesy pamäti, pamätné záhrady pre nenarodené deti, alebo pamätníky obetiam pandémie. Tieto priestory ponúkajú symbolické ukotvenie kolektívnej pamäti a vytvárajú priestor na zdieľaný smútok a spomínanie. Komunitné pietne miesta tak vyvažujú čisto súkromné a individuálne formy piety, čím prispievajú k uzdravovaniu spoločenskej traumy.

Digitálna pamiatka a nové technológie

S nástupom digitalizácie sa do pietnej sféry presúva aj technologická dimenzia. Vznikajú digitálne náhrobky – napríklad QR kódy na náhrobkoch, ktoré po načítaní sprístupnia osobné webové stránky zosnulého s fotografiami, video spomienkami či životopis. Virtuálne cintoríny a online pamätníky umožňujú pozostalým zdieľať kondolencie, zapáliť „virtuálnu sviečku" alebo usporiadať online rozlúčku – najmä počas pandémie COVID-19 sa tieto formy stali nevyhnutnou súčasťou smútočného procesu. Niektoré mestá testujú virtuálne cintoríny v prostredí VR. Tieto

inovatívne nápady zatiaľ neovplyvňujú fyzické kapacity, ale menia kultúru spomínania – v budúcnosti môže nastať situácia, že budúce generácie nebudú trvať na fyzickom hrobe, ak budú mať digitálne miesto pamäti.

Priestorová kríza a nové architektonické riešenia

Vo veľkých mestách narastá tlak na efektívne využitie priestoru, čo sa odráža aj v pohrebníctve. Vertikálne urnové steny a moderné kolumbáriá sa stávajú štandardom v mestských zónach ako Tokio, Barcelona či Amsterdam. Tieto viacúrovňové architektonické riešenia často prepájajú prírodné prvky (zeleň, vodné plochy) s digitálnymi prvkami a krajinárskym dizajnom, čím spĺňajú nielen praktické, ale aj estetické a symbolické funkcie.

Príklady:

- Tokio: high-tech kolumbárium s výťahovým systémom na vyžiadanie prístupu k urne.

Ekologické pohreby a prírodné cintoríny

Ďalším svetovým trendom je hľadanie ekologickejších foriem posledného rozlúčenia. Rastúci environmentálny cit a obavy o budúcnosť planéty sa prejavujú aj v pohrebných praktikách. Veľkú popularitu si získavajú prírodné (ekologické) cintoríny – ide o parky alebo lesné pozemky, kde sú urny či telá pochované bez štandardných náhrobkov, často len s malou drevenou tabuľkou či vysadeným stromom. Ekologické hroby – známe aj ako „green burials" vylučujú chemické balzamovanie, betónové schránky či syntetické materiály. Pozostatky sa ukladajú do pôdy v rozložiteľných rakvách alebo urnách. Prírodné cintoríny sa zároveň stávajú ostrovmi biodiverzity a rekreačnými zónami.

Príklady:

- Záhrada spomienok vo Zvolene je prvý slovenský prírodný cintorín, ktorý umožňuje pochovávanie popola aj tiel v súlade s ekologickými princípmi. Nepoužívajú sa tu žiadne syntetické dekorácie, iba živé kvety a prírodné materiály. Telá sa do hrobov ukladajú v rakvách z topoľového dreva, hrobové pole je tvorené lúčnym porastom.

- Les spomienok v Košiciach je druhý slovenský prírodný cintorín, kde sú ekologické urny alebo popol ukladané ku koreňom stromov. Namiesto náhrobkov sa používajú jednoduché kovové tabuľky pripevnené na stromy. Individuálna výzdoba hrobov je zakázaná, na ukladanie kvetinových darov a sviečok slúži obradné miesto.

- Háj pokoja v Bratislave Lamači tiež umožňuje uložiť popol ku stromom, rozptýliť ho alebo priamo vsypať do zeme. Pri uložení ku stromom sa vsype popol zosnulého alebo sa uloží v biologicky rozložiteľnej urne do jamky ku koreňom vybraného stromu, ktorý sa tak stáva živým náhrobkom. Miesto pochovania je označené spomienkovou drevenou tabuľkou na strome.

Obrad prírodného pochovávania ku koreňom stromov v Háji pokoja v Bratislave Lamači.
Foto: Marianum

Alternatívne biologické formy pochovávania

Vo svete sa čoraz častejšie objavujú aj technologické inovácie smerujúce k minimalizácii ekologickej stopy:

- **Akvamácia** (resomácia) je rozklad tela pomocou alkalickej hydrolýzy, čo je šetrnejší variant kremácie. Telo sa pri nej rozpustí v špeciálnom zariadení vo vode s hydroxidom sodným pri cca 160 °C. Zostanú tekutiny (sterilné, vypustiteľné do kanalizácie) a kostné zvyšky, ktoré sa rozdrvia podobne ako pri kremácii. Resomácia má menšiu uhlíkovú stopu než kremácia a nepotrebuje pohrebnú plochu – ide však o finančne nákladnú technológiu a zatiaľ ju legislatíva SR neumožňuje.

- **Teramácia** (z nemčiny Reerdigung) je nová ekologická forma pohrebu, ktorá spočíva v kontrolovanom aeróbnom rozklade ľudského tela a jeho premene na humus. Proces prebieha v uzavretom „kokóne", kde je zosnulý uložený na lôžku zo slamy, štiepky a ďalšieho rastlinného materiálu, s kontinuálnym prívodom vzduchu. Vďaka aktivite mikroorganizmov stúpne vnútorná teplota nad 70 °C a telo sa počas približne 40 dní úplne rozloží – ostane len humusovitá zemina a kosti, ktoré sa pomelú a primiešajú späť do získanej zeminy. Výsledný materiál je bohatý na živiny a z hľadiska hygieny bezpečný: neobsahuje patogény ani mäkké tkanivá (vysoké teploty zničia takmer všetky choroboplodné zárodky) a zvyšky liečiv sú v ňom len v stopovom množstve bez environmentálneho rizika. V Nemecku je teramácia zatiaľ možná len v rámci pilotného projektu v spolkovej krajine Šlezvicko-Holštajnsko – počas rokov 2022–2023 tam prebehlo 16 teramácií v priestoroch dvoch cintorínov (Mölln a Kiel). Keďže predbežné výsledky (vrátane forenzných analýz Univerzity Lipsko) boli presvedčivé a potvrdili funkčnosť a bezpečnosť metódy, krajinská vláda v januári 2024 zmenila pohrebný zákon s cieľom umožniť vedecky kontrolované skúšobné obdobie pre teramáciu aj ďalšie nové formy pochovávania. Tento precedens vyvolal celoštátnu diskusiu – Hamburg zvažuje zavedenie teramácie ako druhá spolková krajina (príslušný návrh už predložil rezort životného prostredia) a o možných zmenách v pohrebných predpisoch rokuje aj Sasko-Anhaltsko. Zatiaľ čo samotný proces prebieha len v Šlezvicku-Holštajnsku, ukladanie takto vzniknutej zeminy s ostatkami je povolené aj na cintorínoch v Meklenbursku-Predpomoransku a Hamburgu.

Význam pre urbanistické plánovanie cintorínov

Teramácia predstavuje priestorovo úspornú a environmentálne udržateľnú alternatívu k tradičnému pochovávaniu. Keďže v mnohých mestách dochádza k nedostatku kapacít hrobových miest, možnosť kompostovať telo a uložiť získaný humus na menšej ploche (či prípadne využiť na rekultiváciu zelene) môže zmierniť tlak na nové pohrebiská a znížiť ekologickú záťaž spojenú s klasickými formami pochovávania.V USA je o ňu veľký záujem a naprieč Európou vznikajú spolky, usilujúce sa o jej legalizáciu. Na Slovensku zatiaľ zákon teramáciu nepozná, ale dá sa predpokladať, že do roku 2040-2050 by mohla byť povolená. Teramácia v našich krajinách bude však zrejme spočiatku vyžadovať uloženie pozostatkov do hrobového miesta (podobne ako je to zatiaľ v Nemecku), bude mať teda rovnaké priestorové nároky ako klasický hrob, ekologická stopa je však výrazne nižšia. V budúcnosti, ak sa teramácia ujme, je predpoklad, že sa môže prejaviť súbežne obľuba skutočne krajinných pohrebísk v súlade s myšlienkou splynutia s prírodou po smrti.

Krajinná pohrebiska: pietne biocentrá a biotopy

Pojem pietne biocentrum alebo biotop (Solár, 2025) predstavuje modernú koncepciu krajinného pohrebiska, ktorá hybridne spája pietnu (spomienkovú) funkciu s ekologickou a biodiverzitnou hodnotou krajiny. Ide v podstate o **„ostrov života" v krajine** – miesto posledného odpočinku, ktoré popri uctení zosnulých zároveň slúži ako prvok na podporu biodiverzity a environmentálnej stability v území (možnosť previazanosti s ÚSES). Takéto pietne lokality môžu mať rôzne priestorové formy: od väčších **pietnych biocentier** so „cirkulárnou" infraštruktúrou (dočasnými objektmi, ktoré sa po naplnení kapacity pohrebiska dajú presunúť na novú lokalitu) až po menšie **pietne biotopy** s minimálnymi nárokmi na vybavenosť. Kľúčovou súčasťou konceptu je aj možnosť ukladať v týchto prírodných areáloch **teramát** – kompostovanú podobu ľudských ostatkov vznikajúcu teramáciou, kontrolovaným rozkladom tela na úrodný substrát pripomínajúci zeminu. Po vzore ostatných štátov je predpoklad, že teramat bude časom legislativne klasifikovaný podobne ako popol. **Teramát** obsahuje množstvo živín a organických látok, vďaka čomu po uložení do pôdy prirodzene podporuje rast vegetácie a zapája sa do kolobehu živín v ekosystéme.

Oproti tomu **popol z kremácie** je prevažne anorganický a v citlivých biotopoch môže nevhodne pozmeniť chemizmus pôdy – aj preto sa na chudobných či chránených lokalitách odporúča ukladať popol radšej izolovane (napr. do vsypových jám), aby sa predišlo nežiaducemu obohateniu pôdy. Pietne biocentrum tak prepája pietu s prírodou spôsobom, ktorý umožňuje zosnulým doslova **splynúť s krajinným prostredím**, čo mnohí ľudia vnímajú ako zmysluplnú alternatívu k tradičnému pochovávaniu. V neposlednom rade môžu byť takéto krajinné pohrebiská kľúčové aj v územnom plánovaní miest ako je Bratislava. Pietne biocentrá/biotopy sa dajú citlivo začleniť do existujúcej zelene a ekologickej infraštruktúry najma extravilánu mesta ako **špecifické lokálne biocentrá s doplnkovou pohrebnou funkciou**. Jednotlivé princípy pietnych biocentier je možné aplikovať aj v ramci návrhu tradičnejších cintorínov formou prírodnejšie koncipovaných zón či spirituálno-symbolických prvkov so sekundárnou biodiverznou funkciou. (Solár, 2025, s. 9–12)

Odborné postoje naznačujú, že citlivá realizácia pietnych biocentier a biotopov je **reálna a prínosná.** Takéto prírodné pohrebiská by mohli obciam priniesť nový spôsob, ako **prepojiť kultúru spomínania so starostlivosťou o krajinu**. Zároveň by vrátili fenomén smrti bližšie k prírode, čo môže prispieť k väčšiemu prijatiu smrti ako prirodzenej súčasti života. Pietne biocentrum predstavuje **paradoxne pulzujúcu, živú krajinu mŕtvych** – miesto, kde sa posledné veci človeka dejú uprostred cyklu obnovy života v prírode. Tento koncept, hoci sa môže javiť inovatívny, nadväzuje na dávnejšie tradície pochovávania bližšie k zemi a k prírode. Už naši predkovia využívali mohyly či lesné zákutia na pochovávanie a dnešná podoba cintorínov je skôr produktom posledných storočí. Pietne biocentrá tak v istom zmysle **obnovujú prirodzené prepojenie človeka so zemou** – a zároveň reflektujú súčasné potreby ochrany biodiverzity i túžbu po dôstojnej poslednej rozlúčke.

Preferované biotopy a odborné postoje

Princíp myšlienky pietnych biocentier nie je celkom nový ani v medzinárodnom kontexte. **Vilém Jurek**, odborník na krajinu, upozorňuje, že v zahraničí už existujú prvé lastovičky – v USA sa už začiatkom minulého desaťročia objavili projekty tzv. prírodných pohrebísk či „cintorínskych rezervácií", ktoré prepájajú pochovávanie s ochranou prírody. Ide o koncept známy aj ako conservation burial grounds, kde sa zachováva otvorený krajinný priestor a ekologicky citlivé postupy namiesto konvenčného cintorína. Tieto **prírodné rezervácie pre pochovávanie** slúžia dvojakej úlohe: umožňujú dôstojné uloženie zosnulých bez zbytočnej chémie a betónu, a zároveň prispievajú k ochrane pôvodných ekosystémov či k obnove krajiny. V podmienkach Česka a Slovenska zatiaľ nič podobné oficiálne nevzniklo, najmä vzhľadom na platnú legislatívu, ktorá stále jednoznačne viaže pochovávanie na vyhradené cintorínske plochy.

Z hľadiska **krajinnej ekológie** by pietne biocentrum (či biotop) malo spĺňať podmienku čo najprírodnejšieho charakteru prostredia – výsadba a úpravy podliehajú miestnym biotopom tak, aby podporovali existujúci ekosystém alebo obnovili kedysi pôvodné spoločenstvá na danom mieste. Jurek v tejto súvislosti poukazuje na oficiálnu definíciu biocentra podľa zákona o ochrane prírody: ide o biotop alebo súbor biotopov v krajine, ktorý svojím stavom a veľkosťou umožňuje trvalú existenciu prirodzeného (prírode blízkeho) ekosystému. Pietne biocentrum by túto definíciu napĺňalo, pričom pridáva novú **hodnotu – možnosť využiť takýto biotop aj ako miesto večného odpočinku človeka.** Práve táto pridaná hodnota vzájomného prepojenia

biodiverzity a duchovna Jureka na koncepte zaujala a pripojil sa k jeho propagácii.

Preferované prírodné prostredia

Podľa Jureka môžu pietne biocentrá zahŕňať pestrú mozaiku **biotopov vhodných na uloženie či rozptyl** ostatkov zosnulých. Patria sem najmä:

- **Lúčne a trávnaté plochy:** krátko kosené trávniky, kvetnaté lúky (či už pravidelne kosené, alebo s občasnou pastvou) a rôzne bylinné lemy okolo lesíkov či polí. Takéto stanovištia sú vizuálne príťažlivé a zároveň lákajú hmyz a vtáctvo, čím podporujú biodiverzitu.

- **Lesy, remízy a sady:** menšie lesíky (napr. dubohabrové alebo bukové s bylinným podrastom), prípadne ovocné sady či kroviny môžu poslúžiť ako prirodzený rámec pietneho miesta. Pod korunami stromov či v zákutiach krovia je možné pietne ukladať schránky s popolom alebo teramát, pričom stromy poskytujú tieň a pocit intimity.

- **Špecifické výsadby:** v úvode možno založiť aj štruktúrované spoločenstvá ako napríklad jednodruhové trvalkové záhony či iné zámerne vysadené porasty. Tie môžu dotvoriť krajinnú kompozíciu a zároveň spĺňať estetickú funkciu (napr. záhon obľúbených kvetov zosnulého, ak je v súlade s druhovým spektrom daného biotopu).

*(Na druhej strane, **mokrade a vodné plochy** by síce mohli byť súčasťou prírodného cintorína ako kompozičný prvok, no **nemali by slúžiť na samotné pochovávanie** – zvýšený prísun živín alebo solí by mohol narušiť citlivú rovnováhu týchto ekosystémov.)*

Okrem výberu vhodného biotopu treba zohľadniť aj **charakter pozostatkov**. Jurek upozorňuje na rozdiely medzi popolom z kremácie a materiálom z terramácie. **Teramát** obsahuje viac živín, a preto by sa nemal ukladať do prostredia s veľmi chudobnými pôdami (napr. suché stepné lúky) ani v blízkosti vodných plôch, aby nadbytočné živiny nespôsobili degradáciu týchto stanovíšť. Naopak, vhodnými miestami pre teramát sú napríklad mezofilné lúky s dostatkom vlahy alebo lesné pôdy, ktoré si s prísunom živín poradia. **Kremačný popol** neobsahuje takmer žiadny dusík (ten sa uvoľnil pri spálení), a tak z hľadiska živín prostredie nezaťažuje; vzhľadom na vyšší obsah solí sa však odporúča rozptyľovať ho skôr na suchších miestach – napríklad na stepných trávnikoch či piesčitých pôdach.

Odborné postoje teda naznačujú, že citlivá realizácia pietnych biocentier je **reálna a prínosná.** Takéto prírodné pohrebiská by mohli obciam priniesť nový spôsob, ako **prepojiť kultúru spomínania so starostlivosťou o krajinu.** Zároveň by vrátili fenomén smrti bližšie k prírode, čo môže prispieť k väčšiemu prijatiu smrti ako prirodzenej súčasti života.

Premeny pohrebných praktík v súčasnosti odrážajú prepojenie osobnej identity, spoločenskej rozmanitosti a zodpovednosti voči prírode. Smrť už nie je výhradne doménou tradície, ale stáva sa priestorom inovácií, kde sa stretáva úcta, dizajn, technológia a environmentálna etika. Výsledkom je široké spektrum možností – od individuálneho rozptylu popola cez digitálne pamätníky až po komunitné lesy pamäti – ktoré umožňujú každému človeku rozlúčiť sa so svojimi blízkymi dôstojne, osobito a v súlade so svojimi hodnotami.

1.4.3 Súčasné trendy v Bratislave

Nárast kremácií

Bratislava v posledných rokoch kopíruje celoeurópske trendy: **nárast kremácií** a postupný pokles klasických pohrebov. Podľa údajov Marianum bolo už v roku 2015 spopolnených približne **76 % zosnulých** a len 24 % pochovaných do zeme. Tento podiel kremácií ešte ďalej stúpol – v rokoch 2020–2023 sa pohyboval okolo **80–83 %.** Konkrétne štatistiky z Bratislavy ukazujú, že v roku 2022 bolo z celkového počtu pohrebov **83 % kremácií** (len 17 % rakvových pohrebov do hrobu). Rok 2023 bol podobný (cca 83 % kremácií). Zaujímavosťou je, že v roku 2024 (začiatkom roka) nastal mierny pokles – podiel kremácií klesol približne na 76 % a teda pochovávaniu do zeme pripadlo asi 24 %. Môže to súvisieť s koncom pandémie a návratom časti konzervatívnejších pozostalých k tradičným obradom, alebo sa prejavil aj **nástup novej eko-trendy** (niektorí environmentálne zmýšľajúci ľudia preferujú radšej pochovanie v prírode než spaľovanie tela). V rozhovore pre denník Pravda v roku 2023 vedúca obchodu Marianum Katarína Šemberová potvrdila, že v **Bratislave je záujem o kremáciu vyšší než inde** a pomer klasických pohrebov k kremáciám je približne **30 % ku 70 %**. Reálne dáta za rok 2022 však naznačujú ešte vyšší podiel kremácií (približne 83 %), takže 70 % možno brať ako konzervatívny odhad (celoslovenský priemer je nižší; v mestách ako BA či KE je kremácia rozšírenejšia). Každopádne, Bratislava patrí k mestám s najväčším podielom kremácií v strednej Európe.

Výhľad preferencií do budúcna:

Táto analýza pracuje s dvomi scenármi vývoja preferencií, ktoré ovplyvnia dopyt po hrobových/urnových miestach:

- **Realistický (optimistický) scenár:** Predpokladá, že vysoký podiel kremácií si udrží úroveň okolo 80 % až do roku 2040. Po roku 2040 sa začne postupne uplatňovať spomínaná **teramácia** (alebo iné ekologické metódy) – najprv pomaly, ale do roku 2050 by mohla dosiahnuť povedzme **5–10 % podiel** na formách pohrebu. Tento scenár tiež ráta s tým, že klasické pochovávanie do zeme zostane aspoň na symbolickej úrovni (niektoré rodiny budú naďalej preferovať tradičný kostrový pohreb). Podiel kremácií by však mohol mierne klesnúť v prospech teramácie, nie však v prospech inhumácie. Teda v roku 2050 by mohol vyzerať pomer napríklad: **približne 75 % kremácia, 15 % pochovanie do zeme a 10 % teramácia.** Graficky je takýto vývoj znázornený nižšie:

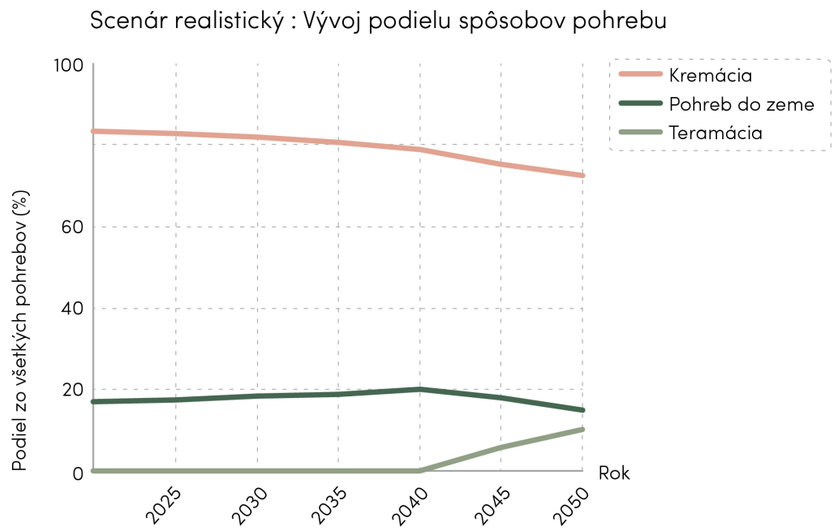

*Graf – Realistický scenár vývoja podielu spôsobov pohrebu v Bratislave (2022–2050). Kremácia zostáva dominantná (okolo 75–80 %), pochovanie do zeme mierne klesá na približne 15 %, objavuje sa teramácia (približne 10 % v r. 2050).***

Tento realistický scenár považujeme za optimistický z hľadiska kapacít – znamenal by totiž, že **až približne 90 % zosnulých nebude potrebovať nový hrob** (buď budú spopolnení alebo skompostovaní). Tým by sa výrazne odľahčil tlak na cintorínske plochy. Zároveň však treba dodať, že aj kremácia často vedie k potrebe miesta na cintoríne, ak si rodina želá uložiť urnu do hrobu či kolumbária. Prax v Bratislave je taká, že **asi polovica spopolnených** sa uloží v areáli cintorína (zvyšok tvoria rozptyly, súkromné uchovanie alebo odvezenie mimo BA). V prípade teramácie sa predpokladá, že väčšina pozostalých by získanú zeminu využila mimo cintorína (napr. v záhrade, nebo v rámci krajinného pohrebiska - biotopu alebo biocentra) – čiže teramácia by mohla ešte viac znížiť tlak na miesta v pohrebisku. Navyše, ak sa teramácia uchytí, možno očakávať aj zníženie podielu kremácií (lebo ekologicky zmýšľajúci ľudia by uprednostnili kompostovanie pred spaľovaním). Realistický scenár teda predpokladá stabilný alebo mierne klesajúci dopyt po urnových miestach a klesajúci dopyt po nových hroboch, hlavne po roku 2040.

- **Pesimistický (konzervatívny) scenár:** Predpokladá, že žiadna nová alternatívna metóda sa výrazne nepresadí (teramácia ostane marginálna alebo legislatívne neumožnená). Zároveň sa môže stať, že po desaťročiach rastu sa podiel kremácií ustáli a mierne klesne – či už vplyvom istej **„renesancie" tradičných pohrebov** (napr. pod tlakom cirkvi alebo z nostalgie), alebo preto, že ak nebudú iné možnosti, časť populácie s environmentálnymi ohľadmi zvolí radšej prírodné pochovanie do zeme než kremáciu (kremácia predsa len produkuje emisie a spotrebuje energiu). V tomto scenári by sa teda podiel kremácií mohol do roku 2050 vrátiť napr. na úroveň **približne 75 %**, zatiaľ čo pochovanie do zeme stúpne **na 25 %** a teramácia by zostala zanedbateľná (pár percent). Nasledujúci graf zobrazuje takýto vývoj, pričom vychádza z aktuálneho poklesu kremácií v r. 2024 a ďalej predpokladá stagnáciu:

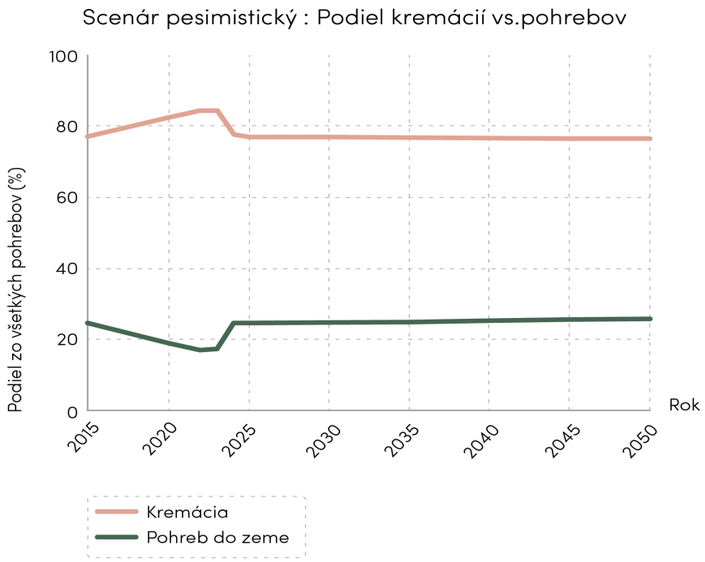

Graf – Pesimistický scenár vývoja podielu kremácií vs. pohrebov do zeme (2015–2050). Kremácia po nárast na >80 % mierne klesá a stabilizuje sa okolo 75 %, pochovanie do zeme sa drží na 25 %. Nové metódy sa nepresadia (0–2 %).

*Pozn.: Pre roky 2022–2024 sú vyznačené skutočné údaje Marianum (83 %, 83 %, 76 % kremácia). Od roku 2025 sú hodnoty modelované podľa opisu scenára.

Tento konzervatívny variant je **nepriaznivý pre kapacity**, keďže znamená, že **štvrť milióna** obyvateľov (25 %) bude potrebovať hrobové miesto aj o niekoľko dekád. Pri odhadovaných približne 6 000 úmrtiach ročne v polovici storočia by to znamenalo približne 1 500 zosnulých ročne do zeme (oproti približne 800 ročne dnes). Hoci polovica z nich bude pochovaná do existujúcich rodinných hrobov, aj tak to predstavuje vysoký nárok na nové hroby – rádovo 600–750 nových hrobových miest ročne v 40. rokoch (pre porovnanie, dnes sa otvára ročne možno 300–400 nových hrobov, keďže väčšinu pohrebov tvoria kremácie).

Preferencie v realite: Ktorý scenár je pravdepodobnejší? Skúsenosti z iných krajín naznačujú, že zavedenie ekologických metód je beh na dlhú trať – napr. v USA trvalo cez 10 rokov od prvých úvah po prvú teramáciu. Na Slovensku zatiaľ absentuje aj širšia verejná diskusia o tejto

téme. Môžeme však predpokladať, že pod tlakom okolností (nedostatku miesta a ekologického cítenia) bude tlak na umožnenie teramácie narastať. Tiež mladšia generácia má menšiu väzbu na tradície – prieskumy ukazujú, že **pre mladých Slovákov nie je klasický hrob taký dôležitý** ako pre ich starých rodičov. Preto realistický scenár považujeme za primeraný odhad. Navyše, aj **Cirkev už v pohľade na kremáciu výrazne zmenila postoj** – kým kedysi ju odmietala, dnes ju toleruje. Podobne sa môže časom postaviť aj k teramácii či prírodným pohrebom, ak budú vykonané dôstojne. Z pohľadu mesta musíme byť pripravení na oba scenáre – ak nastane ten pesimistický, problém s kapacitou nastane skôr a bude vážnejší.

Dopyt po nových hrobových a urnových miestach: ak skombinujeme demografickú prognózu (1.3.2) a scenáre preferencií (1.4.3), dostaneme odhad budúcej potreby. V realistickom scenári (povedzme 75 % kremácia, 15 % rakva, 10 % teramácia v r. 2050) vychádza, že z približne 6 000 zosnulých ročne **v roku 2050 bude potrebovať nový hrob len okolo 450 zosnulých** (keďže 15 % pôjde do zeme, z nich polovica do existujúcich hrobov, čiže 7,5 % z 6000 cca. 450). Ďalších približne 2 700 (45 %) bude potrebovať uložiť urnu v cintoríne (keďže z 75 % kremácií časť rozptýlia – predpokladáme asi polovicu, teda približne 37,5 % úmrtí - urny), čo je cca rovnaké číslo ako dnes. Zvyšných približne 40 % (teramácia + rozptyly/vsypy) nevyžaduje žiadne miesto. **Kapacitná záťaž by sa v tomto prípade takmer nezvyšovala oproti súčasnosti** – ročne by pribudlo cca 450 nových hrobov (vs. zhruba 300 dnes) a cca 2 700 urien (vs. približne 2500 dnes). Existujúce plány na urnové steny by to pokryli a nový cintorín by mohol byť pomerne malý (postupne zapĺňaný zhruba 450 hrobmi ročne).

Naopak **v pesimistickom scenári** (75 % kremácia, 25 % rakva v r. 2050) by z 6000 zosnulých ročne potrebovalo nový hrob okolo **750 zosnulých** (12,5 % z 6000), a uložiť urnu by chcelo cca 3000 zosnulých (50 %). Kapacitne by to znamenalo **dvojnásobný ročný prírastok hrobov oproti dnešku** a mierne zvýšený prírastok urien.

Za roky 2025–2050 by sa kumulatívne muselo vytvoriť približne 15–18 tisíc nových hrobových miest a možno 60 tisíc urnových miest, čo je ďaleko nad rámec možností existujúcich cintorínov (pretože celé Marianum dnes eviduje približne 90 tisíc miest za vyše sto rokov existencie). Bez nových cintorínov by takýto vývoj nebolo možné zvládnuť a mesto by muselo pristúpiť buď k reguláciám (napr. obmedziť dĺžku nájmu hrobov, podporovať kremácie), alebo nechať zosnulých prevážať na pohrebiská mimo Bratislavy.

Zhrnutie požiadaviek oboch scenárov ponúka nasledujúca tabuľka:

Scenár	Podiel kremácia : rakva : iné (2050)	Nové hrobové miesta potrebné do 2050	Nové urnové miesta potrebné do 2050
Realistický	cca 75 % kremácia, 15 % rakva, 10 % iné	cca 10 000 (t.j. približne 400 ročne priemer)	cca 35 000 (t.j. približne 1 400 ročne priemer)
Pesimistický	cca 75 % kremácia, 25 % rakva, 0 % iné	cca 18 000 (t.j. približne 720 ročne priemer)	cca 45 000 (t.j. približne 1 800 ročne priemer)

(Pozn.: Čísla sú orientačné pre ilustráciu. Uvažuje sa, že 50 % kostrových pohrebov je do existujúcich hrobov – preto je nových hrobov polovičný počet oproti pochovaným do zeme. Pri urnách sa predpokladá, že 50 % kremácií vedie k uloženiu urny na cintoríne. Pre jednoduchosť nezohľadňujeme malý vplyv recyklácie hrobov po 10 rokoch.)

Z tabuľky vidno, že **aktuálne voľných približne 7 228 miest** (kap. 1.2.2) + potenciálnych plánovaných okolo 15 371 miest (kap. 1.2.3, Marianum, 2022) + 20 000 urnových miest (Marianum, 2025) by v realistickom scenári mohlo pokryť dopyt – avšak len v prípade, že sa zrealizujú všetky plánované rozšírenia a že najneskôr okolo roku 2040 začne časť ľudí využívať teramáciu či prírodné pohreby (čím odľahčia potrebu miest). **V konzervatívnom scenári by však ani to nestačilo a vznikol by deficit v rádovo tisícoch hrobov okolo roku 2035 a tisícoch urien po roku 2045.**

Výsledkom oboch scenárov je, že Bratislava bude potrebovať nový veľký cintorín – v optimálnom prípade aspoň s kapacitou 15–20 tisíc miest (aby vystačil na niekoľko dekád, ak nastane horší variant vývoja). V nasledujúcej záverečnej kapitole ešte zhrnieme hlavné zistenia a odporúčania, ktoré z analýzy vyplývajú.

Alternatívne formy pohrebov

Ďalším trendom v Bratislave je dopyt po ekologickej forme pohrebov. Je možné využiť prírodné pochovanie v Háji pokoja, ktorý je súčasťou urnového hája pri krematóriu v Lamači. Popol zosnulého sa vsype alebo sa uloží v biologicky rozložiteľnej urne do jamky ku koreňom vybraného stromu, ktorý sa tak stáva živým náhrobkom.

1.4.4 Udržateľnosť a multifunkčnosť pohrebísk

Cintoríny sa v súčasnosti čoraz viac prestávajú vnímať ako jednoúčelové, uzavreté pietne areály, ale naopak ako plnohodnotná súčasť mestského verejného priestoru s rôznymi funkciami. Tento posun je reakciou na meniace sa potreby spoločnosti a na nové urbanistické a environmentálne výzvy ako sú napríklad:

- Demografické zmeny (starnutie populácie, migrácia) kladú nové nároky na kapacitu a kultúrnu diverzitu pohrebísk.
- Klimatické zmeny – tlak na ekologické formy pochovávania,
- Nároky na verejný priestor – potreba optimalizovať využitie existujúcich pohrebísk a otvárať ich verejnosti.
- Zachovanie historických cintorínov – ako kultúrnych a pamiatkových hodnôt.

Cintoríny ako súčasť zelenej infraštruktúry

- Cintoríny je potrebné chápať ako významné plochy zelene so špecifickou, pietnou funkciou, ktoré sú súčasťou systému zelene mesta - zelenej infraštruktúry a krajiny mesta.
- Ide často o plošne rozsiahle, celistvé plochy, ktoré v prípade vyššieho podielu zelene a to najmä stromov, výrazne prispievajú z zlepšeniu životného prostredia v mestách, ochladzujú mesto, zvyšujú biodiverzitu a poskytujú priestor pre rekreáciu.
- Je dôležité ich integrovať do systému zelene mesta a prepájať ich s ostatnými prvkami zelene a dbať o zachovanie zelene

Cintoríny ako komunitné priestory

- V druhej polovici 20. storočia bol trendom budovať rozsiahle centrálne pohrebiská mimo zastavaných území miest, čo prinieslo so sebou aj významný sociologický problém: stratu identifikácie obyvateľstva s pohrebiskom. Najmä pre staršiu generáciu, je cintorín dôležitým miestom pasívnej rekreácie, kde udržiavajú dlhodobý vzťah s hrobovým miestom. Kľúčové sú pre nich ľudské rozmery pohrebiska, ľahká orientácia a jednoduchá dostupnosť. Veľké, anonymné a vzdialené cintoríny tieto potreby nedokážu naplniť.
- V súčasnom urbanistickom plánovaní sa opäť preferuje obnova historických pohrebísk v centrách miest ako kontemplatívnych miest a budovanie menších, komunitných cintorínov priamo v nových obytných štvrtiach. Umiestnenie cintorínov v blízkosti domov podporuje sociálny aspekt a mení ich z odľahlých „miest mŕtvych" na otvorené a dostupné priestory - „miesta stretávania".

Cintoríny ako verejný priestor

- Dôraz je kladený najmä na urbanistické kvality a začlenenie - dostupnosť cintorína MHD, napojenie na pešie trasy, priechodnosť cintorína, vizuálne a funkčné prepojenie s okolím, architektonické kvality vstupných areálov a oplotenia.

Cintorín ako kultúrny priestor

- Cintoríny dnes vnímame ako miesta kolektívnej pamäte, ktoré odrážajú identitu a históriu daného miesta. Vďaka ich architektonickým, umeleckým a historickým hodnotám majú obrovský potenciál slúžiť ako vzdelávacie centrá o histórii, architektúre a umení. Okrem toho sa môžu stať dejiskom kultúrnych podujatí, ako sú výstavy, koncerty či spomienkové akcie, čím sa prehlbuje vzťah obyvateľov k týmto priestorom.

Cintorín ako multikultúrny priestor

- Otázka pochovávania ľudí iného vierovyznania a migrantov v Európe je čoraz aktuálnejšia – najmä v mestách s rôznorodou populáciou. Z pohľadu pohrebnej architektúry a správy cintorínov ide o praktickú aj symbolickú výzvu: zabezpečiť dôstojné, kultúrne a nábožensky citlivé miesto posledného odpočinku.

Súčasný moderný pohľad teda vníma cintoríny nielen ako miesta pokoja a rozjímania, ale ako multifunkčné, dynamické a otvorené verejné priestory, ktoré integrujú kultúrne, prírodné a edukačné prvky. Cintoríny tak prispievajú k celkovej kvalite života v meste a slúžia nielen na spomínanie, ale aj ako miesta oddychu a tichých spoločenských stretnutí.

Výzvy a perspektívy v kontexte udržateľnosti

Súčasné pohrebiská musia čeliť mnohým novým výzvam, ktoré si vyžadujú inovatívne riešenia. Do budúcnosti sa počíta s viacerými perspektívami:

- Multifunkčné pohrebiská: bude sa prepájať funkcia pochovávania s verejnými funkciami, ako sú pietne parky či meditačné zóny - cintorín bude integrálnou súčasťou verejného priestoru a verejnej zelene
- Modulárne a mobilné riešenia: dočasné kolumbáriá a iné mobilné prvky umožnia flexibilnejšie využívanie priestoru.
- Legislatívne zmeny: zvýši sa tlak na legalizáciu ekologickejších alternatív, ako je napríklad resomácia
- Komunitná participácia: do vytvárania pietnych miest a organizovania komunitných spomienkových podujatí budú zapájaní obyvatelia

1.5 Zhrnutie zistení a analytický záver

Kľúčové zistenia: Bratislava stojí pred vážnou výzvou v oblasti pohrebnej infraštruktúry. Súčasných 19 cintorínov spravovaných Marianum má kapacitu takmer naplnenú – voľných zostáva len okolo 7–8 % miest. Bez opatrení by voľné hroby došli približne do konca tejto dekády (okolo r. 2030). Urnové kapacity by vydržali len o niečo dlhšie – do polovice 30. rokov. V prípadne ak Marianum zrealizuje rozšírenia v rámci existujúcich cintorínov, predĺži sa schopnosť pokrytia dopytu po nových hrobových miestach najmenej do r. 2035 a urnových miest približne do roku 2045-2050. Všetky tieto opatrenia však len odsunú nevyhnutné – a to **potrebu nového pohrebiska, najmä pre uspokojenie dopytu po nových kostrových hrobových miestach.** Demografická prognóza MIB ukazuje výrazný nárast seniorov a s tým súvisiaci nárast úmrtí (na cca 6000 ročne do r. 2050). Pohrebné štatistiky zase potvrdzujú dlhodobý trend vysokej obľuby kremácie (aktuálne 80+ %). Tento trend kapacitne mestu pomáha, lebo šetrí miesta – avšak sám o sebe nestačí. Do budúcna musíme počítať aj s istou mierou klasických pohrebov (min. 15–25 % zosnulých bude pochovaných do zeme, čo vyžaduje stovky nových hrobov ročne). Alternatívne ekologické metódy (teramácia, prírodné pohreby) by mohli situáciu zlepšiť, no ich zavedenie je neisté a časovo vzdialené.

Z týchto faktov vyplývajú hlavné vstupy pre návrh nových lokalít cintorínov:

- **Bratislava potrebuje nový mestský cintorín zameraný predovšetkým na kostrové pochovávanie**, s cieľovou kapacitou približne 6 000–8 000 klasických hrobových miest do roku 2037 (najneskôr 2040), keďže celkový dopyt po pochovávaní bude rásť. Územný plán už dlhodobo počíta s 3 potenciálnymi lokalitami: pri Krematóriu (Záhorská Bystrica), v Jarovciach a v Rači. Pri Krematóriu je výhodná poloha (vedľa existujúcej infraštruktúry), no problémom sú vlastnícky nevysporiadané pozemky a historické vplyvy; zároveň sa v II. časti Krematória pripravuje vyčistenie a nové oplotenie s odhadom približne 20 000 nových urnových miest (I. časť je označená ako NKP, II. časť sa plánuje vyhlásiť za NKP), preto je táto lokalita vhodnejšia najmä pre urnové uloženia než pre nové hrobové polia tradičných hrobov. **Lokalita Jarovce** sa javí logická pre obsluhu južného sektora mesta (rýchlo rastúca zóna, dnes bez vlastného cintorína) a je perspektívna práve pre polia tradičných hrobov. **Lokalita Rača** je vhodná pre severovýchod – tam už prebehlo menšie rozšírenie existujúceho cintorína, no je potrebné uvažovať s novou lokalitou, prednostne orientovanou na kapacity tradičných hrobových miest. Odporúča sa prioritne preskúmať práve lokality Jarovce a Rača, keďže deficit sa týka najmä tradičného kostrového pochovávania a urnové kapacity budú posilnené v areáli Krematória.

- **Veľkosť a typ lokality:** Z hľadiska kapacity a udržateľnosti by bolo ideálne zriadiť nový cintorín väčšieho rozsahu (min. 5–10 ha), ktorý by slúžil ako celomestský, namiesto viacerých malých roztrúsených. Jeden väčší areál je lepšie udržateľný a umožňuje centrálne poskytovať služby (dom smútku, parkoviská atď.). Najmä **Jarovce** by mohli poskytnúť dostatok voľnej plochy, rovnako ako okraj **Rače**.

- **Dôraz na tradičné hrobové miesta a doplnkovo na urnové:** Nové pohrebisko by malo najmä reflektovať veľký deficit klasických hrobových miest v Bratislave, no v istej miere aj zohľadnovať dlhodobý trend smerom ku kremáciám a urnovým úložiskám (treba rátať s dopytom aj ďalej po roku 2050). Rovnako by malo reflektovať možný budúci vývoj preferencií ku prirodným pohrebom do zeme a možný rast obľuby teramácie okolo polovice storočia. Urnové steny možno budovať skor doplnkovo podľa dopytu, vzhladom k plánovanému rozšíreniu v lokalite Krematórium. Hrobové polia je však potrebné vyčleniť v území vopred (myslieť aj na vsakovanie vody, odstupy od spodnej vody a pod.).

- Tiež je potrebné uvažovať so **sekciou pre prírodné hroby** (napr. háj s rozptylom či vsypom, alebo lúka s drevenými tabuľkami aj.)

- **Dostupnosť a dopravná obsluha:** Pri výbere lokality je potrebné zohľadniť dopravné napojenie. Ideálne je, ak cintorín leží pri existujúcej komunikácii MHD (autobusy) a má možnosť vybudovať parkovisko. Jarovce by potrebovali autobusové spojenie od Vlčieho hrdla alebo z Petržalky. Rača má výhodu železničnej stanice (ak by lokalita bola pri trati), ale to je skôr teoretické. Každopádne, starší ľudia tvoria významnú časť návštevníkov cintorínov, preto **dostupnosť MHD** je kľúčová (bezbariérové spojenie). V návrhu lokality je potrebné myslieť aj na minimalizovanie rušenia okolia – cintorín je síce "tichý sused", no vie generovať nárazovo zvýšenú premávku (Dušičky, pohreby známych osobností atď.).

- **Územné limity:** Cintoríny majú svoje špecifické nároky – najmä na geológiu a hydrológiu. Pôda musí umožňovať rozklad tiel (napr. nie príliš ílovitá) a spodná voda musí byť dostatočne hlboko (norma SR vyžaduje min. 1,5 m hĺbky hrobu nad hladinou vody). Pred výberom pozemku teda potrebné vykonať hydrogeologický prieskum. Jarovce sú v nížine a je tu predpoklad vyššej hladiny podzemnej vody (potrebné preveriť). Lokalita v Rači je na úpätí Malých Karpát a z hľadiska výšky hladiny vody by mala byť v poriadku (piesočnato-kamenisté podložie), podobne lokalita pri krematóriu.

- **Financovanie a správa:** Nový cintorín bude investične nákladný – nie len výkup alebo vysporiadanie pozemkov, ale aj vybudovanie siete ciest, chodníkov, domu smútku, hygienického zázemia. Marianum zrejme nebude mať vlastné zdroje, preto musí mesto počítať s výdavkami v ráde jednotiek miliónov eur. Z dlhodobého hľadiska sa však investícia vráti v podobe poplatkov za hroby (Marianum dnes financuje viac než polovicu nákladov z vlastných príjmov práve z nájmu hrobových miest (Marianum, 2022). Tiež odporúčame revidovať cenovú politiku – audit navrhol zvýšiť poplatky za hroby o 29–55 %, keďže neboli zmenené od r. 2012 (Marianum, 2022). Mierne zdraženie by jednak prinieslo zdroje na nové investície, a jednak by motivovalo pozostalých zrušiť nepotrebné hroby (znížilo by to počet neplatičov).

Odporúčania pre ďalší postup:

Na základe analýzy odporúčame magistrátu hlavného mesta a Marianum nasledovné opatrenia v krátkodobom a strednodobom horizonte:

- **Okamžité kroky (do 2 rokov):** začať s prípravami identifikovaných rozšírení existujúcich cintorínov, začať územné a majetkové prípravy nového cintorína. Ideálne je vytipovať 1 prioritnú lokalitu (Jarovce alebo Rača) a spustiť proces – zmeny územného plánu ak sú potrebné, rokovania s vlastníkmi pozemkov, vypracovanie štúdie uskutočniteľnosti. Zároveň pokračovať vo výstavbe urnových stien - miest na existujúcich cintorínoch a rozšíreniach podľa plánu (potenciálnych 8121 urnových miest + cca 20 000 plánovanych urnových miest v lokalite Krematórium aj.).

- **Strednodobé kroky (do 5–7 rokov):** dokončiť všetky identifikované rozšírenia existujúcich cintorínov – najmä Slávičie údolie (+550 hrobov), Petržalka (+1200 hrobov), ako aj menšie lokality (pokračovať v Rači, ak sa dá, aj inde). Tieto rozšírenia nemusia pokryť dlhodobú potrebu, ale sú nutné ako preklenovacie riešenie do času, kým nebude zriadený nový cintorín. Ďalej – digitalizovať a zefektívniť správu hrobových miest: zaviesť on-line systém rezervácie a platieb, aktívne informovať neplatičov a uvoľňovať hroby po lehote.

- **Dlhodobé kroky:** sledovať demografický vývoj a podľa potreby adaptovať stratégiu. Ak by sa preferencie menili inak, ako predpokladáme (napr. prudký pokles kremácií alebo, naopak, takmer úplný ústup pochovávania do zeme), treba reagovať pružne. V prvom prípade by sa zrýchlila príprava nových hrobových miest. V druhom by sa upravili plány nového cintorína s väčším dôrazom na urnové miesta a prírodné plochy reflektujúce moderné prístupy k pochovávaniu. Tieto riešenia možno podľa vývoja preferencií uplatniť ako alternatívy aj pri kostrovom pochovávaní. Taktiež priebežne monitorovať nové trendy – ak by napr. SR legalizovala teramáciu okolo roku 2040, byť pripravený podporiť vznik takéhoto zariadenia v Bratislave (či už priamo Marianum, alebo v kooperácii so súkromným sektorom).

Z analýzy vyplýva jasný záver

Ak má Bratislava dôstojne zvládnuť nárast počtu zosnulých v nasledujúcich 25 rokoch, musí neodkladne investovať do rozšírenia pohrebnej kapacity, najmä klasických hrobových miest.

Popri už rozpracovaných drobných opatreniach je nevyhnutné pripraviť vznik nového mestského cintorína – inak hrozí, že v horizonte 10–15 rokov nebudú mať pozostalí kam pochovať svojich blízkych v rámci mesta. Okrem kvantitatívnej stránky je potrebné zobrať do úvahy aj kvalitatívne kritériá: nové pohrebisko by malo zodpovedať potrebám 21. storočia (viac urnových a ekologických možností, príjemné prostredie pre návštevníkov, efektívna správa). Cintoríny sú síce miestom smútku, no sú aj obrazom úcty mesta k svojim obyvateľom. Preto by Bratislava mala plánovať svoje pohrebiská rovnako starostlivo ako iné verejné služby – s výhľadom na desaťročia dopredu, citlivo a udržateľne. Tým zabezpečí, že aj budúce generácie budú mať kde dôstojne odpočívať a živí kde spomínať na svojich blízkych.

1.6 Odporúčania pre management cintorínov

Udržateľná stratégia pre bratislavské cintoríny by mala zahŕňať:

- Maximálne využiť existujúce kapacity existujúcich pohrebísk a rozšírení
  - Budovať urnové steny
  - Budovať lúčky vsypu
  - Optimalizovať využitie hrobov po neplatičoch
  - Umožniť prenájom hrobového miesta až s uložením ostatkov (žiadna rezervácia)
  - Obmedziť alebo úplne zakázať budovanie rodinných hrobiek
  - Hľadať riešenia ako radové hroby a spoločné hroby pre pre anonymné hroby, dočasné hroby a pod.

- Podporovať alternatívne formy pochovávania - prírodný cintorín, vsypové lúčky, teramácia a akvamácia - zmenu spoločenského povedomia o tom, že aj bez tradičného hrobu je možné zachovať pamiatku zosnulých.

- Integrovať cintoríny do urbanizmu mesta – staršie pohrebiská revitalizovať a nové budovať ako kvalitný verejný priestor (dostatok zelene, prístupnosť a priechodnosť, dostatok služieb, kvalitná architektúra a mobiliár a pod.).

- Premýšľať nad cintorínom ako súčasťou urbánnej zelene a siete peších trás (napr. napojenie na parky a cyklotrasy).

- Podporiť ich prístupnosť, orientáciu v nich, bezpečnosť a inkluzivitu - miesta pre odpočinok, tieň, orientačný a informačný systém, bezbariérovosť, WC, dlhšie otváracie hodiny, viac vstupov v oplotení atď.

- Ekologizovať manažment prevádzky
  - Cintoríny môžu prispievať k zadržaniu vody v meste a k ochladzovaniu mikroklímy ak sú správne udržiavané - voliť prírode blízky manažment údržby zelene.
  - Ekologizácia odpadového hospodárstva
  - Zabránenie tvorby odpadu obmedzením nevhodnej výzdoby hrobov

- Podporovať multikultúrnosť - Bratislava ako najväčšie mesto musí reagovať napríklad na pochovávanie migrantov a zriadovať polia pre rôzne vierovyznania, alebo multikultúrne polia a tiež vytvárať dočasné alebo anonymné pohreby

- Zachovať pamiatkové hodnoty a identitu cintorínov - chrániť cenné náhrobky a umelecké diela na cintorínoch, digitalizovať evidenciu hrobov (čo Marianum už spravilo na portáli cintoriny.sk) a umožniť verejnosti ľahko vyhľadávať hroby predkov

- Posilniť kultúrnu funkciu cintorínov – organizovať kultúrne podujatia, výstavy, spomienkové akcie.

Zdroje / Bibliografia:

- *KATALOG PRAŽSKÝCH HŘBITOVŮ. Katalog pražských hřbitovů. Praha: IPR Praha, 2021.*
- *IPR PRAHA. Manuál tvorby verejných priestranstiev: Pražské hřbitovy. Praha: IPR Praha, 2001.*
- *HALAJOVÁ, Denisa. Miesta stretnutí. Veronica. Brno: Veronica, 2025, roč. 39, č. 1, s. 16–18. ISSN 1213-0699.*
- *HALAJOVÁ, Denisa – SUCHÁNSKA, Monika. Les spomienok: prírodný cintorín Košice. Zahrada – Park – Krajina, 2024, č. 1, s. 28–31. ISSN 1211-1678.*
- *HALAJOVÁ, Denisa. Neubiberg v Mníchove: mladé cintoríny. Slovenské pohrebníctvo, roč. 3, č. 1 (2013), s. 4–5. ISSN 1339-2131.*
- *HALAJOVÁ, Denisa. Krajinársky cintorín Riem Mníchov. Slovenské pohrebníctvo, roč. 3, č. 2 (2013), s. 4–5. ISSN 1339-2131.*
- *HALAJOVÁ, Denisa. Prírodné cintoríny. Slovenské pohrebníctvo, roč. 3, č. 3 (2013), s. 14. ISSN 1339-2131.*
- *HALAJOVÁ, Denisa. Tvorba cintorínov z pohľadu záhradného architekta. Slovenské pohrebníctvo, roč. 2, č. 1 (2012), s. 3–4. ISSN 1339-2131.*
- *HALAJOVÁ, Denisa. Význam zelene v historickom vývoji pohrebísk v Európe. Slovenské pohrebníctvo, roč. 2, č. 2 (2012), s. 22–23. ISSN 1339-2131.*
- *HALAJOVÁ, Denisa. Najväčší cintorín sveta sa nachádza v Európe: parkový cintorín Ohlsdorf v Hamburgu. Slovenské pohrebníctvo, roč. 2, č. 3 (2012), s. 4–5. ISSN 1339-2131.*
- *HALAJOVÁ, Denisa. Nieuwe-Ooster v Amsterdame: obnova parkového cintorína. Slovenské pohrebníctvo, roč. 2, č. 4 (2012), s. 4–5. ISSN 1339-2131.*
- *HALAJOVÁ, Denisa. Pietna zeleň v súčasnej záhradno-architektonickej tvorbe. 1. vyd. Nitra: Fakulta záhradníctva a krajinného inžinierstva SPU, 2010. 81 s. ISBN 978-80-552-0421-5.*
- *HALAJOVÁ, Denisa. "Záhrady večnosti" – miesta stretnutí. In: Historické záhrady Kroměříž 2006: umění a společenská činnost v historických zahradách. Hrdějovice: Agentura BONUS, 2006, s. 59–61. ISBN 80-86802-07-8.*
- *HALAJOVÁ, Denisa. Hľadanie inšpiračných zdrojov pre súčasnú tvorbu pohrebísk na Slovensku. In: Sídlo – park – krajina IV: kultúrna vegetácia v sídlach a v krajine. Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita, 2006, s. 117–121. ISBN 80-8069-810-4.*
- *HALAJOVÁ, Denisa. Friedhöfe und Bestattung in der Slowakischen Republik. Friedhofs Kultur, roč. 93, č. 10 (2003), s. 27–30. ISSN 0343-3544.*
- *HALAJOVÁ, Denisa. Wenn die Seelen mit den Zugvögeln ziehen – Sepulkralkultur in der Slowakei. Friedhofs Kultur, roč. 92, č. 11 (2002), s. 20–22. ISSN 0343-3544.*
- *HALAJOVÁ, Denisa. Lesné cintoríny – inšpiračný zdroj pre súčasnú tvorbu pohrebísk. In: Sídlo – park – krajina 1: mesto, zeleň, kvalita života. Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita, 2002 [c2003], s. 242–248. ISBN 80-8069-170-3.*
- *SOLÁR, Blanka. Pietne biocentrum. Veronica. Brno: Veronica, 2025, roč. 39, č. 1, s. 9–12. ISSN 1213-0699.*

- *BOROWSKI, Bianca. Reerdigung – wie steht es um die innovative Bestattungsart? Friedhofskultur, roč. 74, č. 10 (2024), s. 15–17. ISSN 1864-4724 (online).*
- *JUREK, Vilém. Krajinou vděčne spomínajúci. Veronica. Brno: Veronica, 2025, roč. 39, č. 1, s. 13–14. ISSN 1213-0699.*
- *HARKER, Alexandra. Landscapes of the Dead: An Argument for Conservation Burial. Berkeley Planning Journal, roč. 25, č. 1 (2012), s. 150–159.*
- *ŠETRNEJŠIE SPOMÍNANIE. Architektka Blanka Solár predstavuje možnú budúcnosť pochovávania v pietnom biocentre. [online] CzechDesign.cz, 25. 12. 2024.*
- *SLOVENSKÉ POHREBNÍCTVO. Magazín Slovenské pohrebníctvo. Bratislava: SAPaKS (Slovenská asociácia pohrebných a kremačných služieb), čtvrtročně od roku 2010 [online]. ISSN 1339-2131*
- *MARIANUM – POHREBNÍCTVO MESTA BRATISLAVY. Interné podklady – kapacity cintorínov k júnu 2025. Bratislava: Marianum, 2025. Interný dokument.*
- *MIB – METROPOLITNÝ INŠTITÚT BRATISLAVA. Demografická štúdia MIB Bratislava 2050. Bratislava: MIB, 2024.*
- *MESTO BRATISLAVA – HLAVNÉ MESTO SLOVENSKEJ REPUBLIKY. Výkonnostný audit Marianum – Záverečná správa. Bratislava: Mesto Bratislava, 2022. Interný dokument.*
- *ÚRAD GEODÉZIE, KARTOGRAFIE A KATASTRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. List vlastníctva č. 4971, katastrálne územie Cintorín Slávičie údolie. Bratislava: ÚGKK SR, 2025. Interný dokument poskytnutý spoločnosťou Marianum – Pohrebníctvo mesta Bratislavy.*
- *ÚRAD GEODÉZIE, KARTOGRAFIE A KATASTRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. List vlastníctva č. 2644, katastrálne územie Cintorín Petržalka. Bratislava: ÚGKK SR, 2025. Interný dokument poskytnutý spoločnosťou Marianum – Pohrebníctvo mesta Bratislavy.*
- *ÚRAD GEODÉZIE, KARTOGRAFIE A KATASTRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. List vlastníctva č. 1, katastrálne územie Cintorín Petržalka. Bratislava: ÚGKK SR, 2025. Interný dokument poskytnutý spoločnosťou Marianum – Pohrebníctvo mesta Bratislavy.*
- *EURÓPSKA KOMISIA. Pracovný dokument útvarov Komisie – Správa o posúdení vplyvov, ktorá sprevádza návrh nariadenia, ktorým sa mení nariadenie (EÚ) 2017/852 o ortuti... SWD(2023) 396 final. Brusel: Európska komisia, 14. júl 2023. [online]. Dostupné aj online: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX:52023SC0396.*